

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

Bakalářská práce

2009- 2010

KRISTÝNA PETRLÍKOVÁ

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

**Psychologie davu a jeho právní aspekty se
zaměřením na projevy v rámci mimořádných
událostí**

Autor: Kristýna Petrlíková

Vedoucí práce: PhDr. Libor Pytel

Studijní program Sociální pedagogika, specializace bezpečnostně právní

Datum odevzdání: 8. 2. 2010

Zadání bakalářské práce

Název práce: Psychologie davu a jeho právní aspekty se zaměřením na projevy v rámci mimořádných událostí

Zadání práce: Práce je zaměřena na teoretické přiblížení psychologie davu z pohledu krizových situací, právní chování davu jako celku. Dále se zaměřuje na to, jak lze v krizových situacích s davem pracovat, jak jej lze ovlivnit a předat podnět k tomu, aby přijal potřebné vlastnosti v průběhu řešení krizové situace k jejímu úspěšnému zvládnutí. Poskytuje konkrétní příklady zvládnání davů. Pokus o vytvoření manuálu pro příslušníky IZS.

Jméno studenta: Kristýna Petrlíková

Ročník: 2.

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Vedoucí práce: PhDr. Libor Pytel

Katedra: Společenských věd FM VŠE

Termín zadání: 31. březen 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma
**„Psychologie davu a jeho právní aspekty se zaměřením na projevy v rámci
mimořádných událostí“**

jsem zpracoval/a samostatně a že jsem vyznačil/a prameny, z nichž jsem pro svou práci
čerpal/a, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění souhlasím se zveřej-
něním své bakalářské práce,
a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části
databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích
na jejích internetových stránkách.

České Budějovice, únor 2010

podpis studenta

Anotace

Bakalářská práce na téma psychologie davu se zabývá hromadným chováním vznikajícím za určitých okolností mezi lidmi. Snahou je přiblížit psychologii davu z pohledu krizových situací a vytvoření manuálu pro práci s davem v krizových situacích. Práce je určena nejen pracovníkům integrovaného záchranného systému, ale také zaměstnancům územních samosprávních celků, kteří problémy spojené s mimořádnými událostmi řeší v rámci výkonu svých funkcí.

Obsah

Úvod.....	7
1. Psychologie davu.....	9
1.1. Psychologie davu podle Gustava Le Bona.....	10
1.2. Charakteristické jevy hromadného chování.....	12
2. Právní aspekty chování davu.....	16
3. Mimořádné události působící na psychiku jednotlivce a skupiny.....	23
3.1. Živelní pohromy.....	24
3.2. Mimořádné události související s narušením veřejného pořádku.....	30
4. Psychické aspekty situací ohrožení.....	43
5. Zvládání davu.....	45
5.1. Předcházení agresivnímu jednání osob.....	45
5.2. Prostředky zvládání davu.....	48
5.3. Pokus o metodiku aplikace prostředků zvládání davu v konkrétních příkladech.....	49
Shrnutí.....	53
Závěr.....	55
Použitá literatura.....	57

Úvod

Práci na téma Psychologie davu a jeho právní aspekty se zaměřením na projevy v rámci mimořádných událostí jsem se rozhodla napsat ze dvou důvodů. Hlavním důvodem byl můj osobní zájem o psychologii a její praktické použití v běžném životě a druhým důvodem pak, že se téma vztahuje i k mé profesi, kde mohu poznatky z této práce použít.

V práci je nejprve uveden popis hromadného chování, které vzniká za určitých okolností ve skupině jedinců. Tito jedinci jsou v bezprostředním kontaktu, proto reakce jednoho vyvolá stejnou nebo podobnou reakci druhého. Chování a jednání je řízeno spíše emocemi než rozumem. S jevy hromadného chování se v životě běžně setkáváme, jedná se např. o šeptandu, panikaření, nebo výbuch agrese.

Další část práce je věnována Gustavu Le Bonovi, který je „průkopníkem“ psychologie davu. Podle Gustave Le Bona má každý dav, ať už jakkoliv emočně vyladěný, také své vlastnosti, které jsou zmíněny v samostatné kapitole.

Ve druhé kapitole jsou zmíněny některé právní předpisy, které jsou pro činnost v této oblasti stěžejní. Dovolím si podotknout, že práce vychází ze zák. č. 140/1961 Sb., trestního zákona, účinného do 31. 12. 2009.

Třetí kapitola se zabývá mimořádnými událostmi, které působí na psychiku skupiny i jednotlivce. Pro potřeby práce jsou mimořádné události rozděleny na živelné pohromy a na mimořádné události související s narušením veřejného pořádku.

V souvislosti s živelnými pohromami práce popisují nejčastější živelní pohromy v ČR, mechanismus jejich vzniku a jejich dopad na psychiku jedince.

Dalším problémem, jak bylo napsáno výše, jsou mimořádné situace související s narušením veřejného pořádku, které souvisí zejména s pravicovými extremistickými hnutími. To se týká hlavně hnutí skinheads, jemuž je v práci věnována pozornost. V této části práce jsou zmíněny i principy zvládnutí srazu extremistických skupin ze strany Policie České republiky.

V souvislosti s narušením veřejného pořádku je dále charakterizováno divácké násilí, jak vzniká a jak mu předcházet. Krátce charakterizovány jsou i demonstrace a nepovolené technoparty.

Cílem práce je teoretické přiblížení fenoménu psychologie davu z pohledu kri-

zových situací, doporučení jak lze krizových situacích s davem pracovat a jak jej můžeme ovlivnit k úspěšnému zvládnutí krizové situace. V práci je také navržen „manuál“ pro příslušníky integrovaného záchranného systému.

Metodami, použitými při zpracování této práce, jsou obsahová analýza, dále studium teoretických podkladů, psychologických i právních, tak aby celá problematika byla postížena a vysvětlena v celé širší praktické uplatnitelnosti. Pracovní hypotéza byla stanovena následovně: S davem je možné pracovat v krizové situaci tak, abychom předešli společensky nepříznivým (nežádoucím) dopadům jeho jednání.

1. Psychologie davu

Psychologie davu je asi nejnástižněji definována takto:

„Dav je přechodným shromážděním většího množství lidí na určitém místě. Lidé jsou v bezprostředním kontaktu a reagují na stejné podněty shodným nebo podobným způsobem. V davu se uplatňují primitivní, ale silné pudy a emoce. Emocionální způsob jednání není koordinován rozumem.“¹

Tato definice na rozdíl od jiných vystihuje několik momentů, které jsou pro dav typické a které je zapotřebí při taktice či obecné práci s davem rozlišovat:

časovost – **přechodné...**

podstata skupinové interakce – **shromáždění...**

početnost – **většího množství lidí...**

hodnocení specifika místa – **na určitém místě...**

dále: popis interakce mezi aktéry – **lidé jsou v bezprostředním kontaktu...**

popis aktivity – **reakce na stejné podněty...**

jakým způsobem – **shodným či (podobným) ...**

síla pudů - **primitivní pudy...**

způsob jednání **emocionální ...**

a proto je běžné, že není koordinován rozumem.

Rozumovým, racionálním úvahám se dokonce vymyká a reakce jsou tedy neodhadnutelné či nepředvídatelné. Nelze tedy vyvozovat ani z případných zkušeností daných z jiných hromadných chování.

Charakteristika davu:

- Zúžení až absence komunikace uvnitř davu,
- Unifikované chování účastníků – objevuje se zvýšená citlivost na chování okolních osob formy napodobování, vzrůstá význam sugesce, citové nákazy
- Nízká soudržnost

¹ HLADÍK, J.: *Společenské vědy v kostce pro střední školy*, Fragment, Praha 2002, s. 25

Chování jedince:

- Pocit síly či bezstarostnosti nebo naopak pocit ohrožení a bezradnosti
- Převaha neuvědomovaných procesů nad uvědomovanými
- Ztráta či potlačení pocitu odpovědnosti²

Z uvedené je zřejmé, že každý dav reaguje jinak a jeho reakci proto nelze předem předvídat.

1.1. Psychologie davu podle Gustava Le Bona

Gustave Le Bon – francouzský psycholog, sociolog a lékař se narodil v roce 1841 v Nogent le Rotrou. Za svůj život napsal několik děl, z nichž nejvýznamnější vyšla v roce 1895 pod názvem Psychologie davu. Dílo ač více než 100 let staré má svou nezastupitelnou roli v dané problematice. Co do ucelenosti a komplexnosti je do dnešních dnů nepřekonáno. V době kdy nebylo ustáleno ani odborné názvosloví dokázal autor vystihnout podstatu problému, vlastně fenoménu, který je univerzálně uplatnitelný do dnešních dnů. V odborných obcích různých oborů je velmi málo děl, která by svou aktuálností přetrvala století.

Gustave Le Bon nazývá davem shromáždění lidí, které za určitých okolností nabývá nových vlastností. Tyto vlastnosti jsou odlišné od vlastností jedinců, ze kterých se dav skládá. Vědomá osobnost mizí a city i myšlenky jedinců jsou zaměřeny stejným směrem. Tvoří se přechodná kolektivní duše, která má velmi určité vlastnosti. Z pouhého seskupení osob se stal **organizovaný dav, který tvoří jedinou bytost a je podroben kolektivní duši. Ta způsobuje, že jedinci v davu cítí myslí a jednají naprosto odlišně než by každý z nich cítil, myslél a jednal, kdyby byl sám. V kolektivní duši se stírají intelektuální schopnosti lidí – a tím také jejich individualita.**³

² Psychologie a etika policejní práce -

http://www.sps.km.jm./Informace_pro_vyuku/studijni%20materialy%20ZOP%20SPP%20typ%20A/Psychologie%20a%20etika%20policejni%20prace.pdf , s.49

³ Le Bon Gustave , Psychologie davu, 1997, Nakladatelství KRA, s. 13 – 15,

Podle Gustava Le Bona⁴ mají davy své typické **vlastnosti**. Jsou **popudlivé**, neboť jsou vedeny různými vnějšími podněty a popudy. Jsou také **proměnlivé**, protože se podrobují rozličným impulsům. Žádný z pocitů, kterým mohou během krátkého časového úseku projít, není trvalý. Je-li mezi tím, co si dav přeje a uskutečněním tohoto přání nějaká překážka, dav ji odstraní – je tedy **dráždivý**. Stav napětí a očekávání napomáhá šíření sugesce. Lidé v davu nedokážou myslet kriticky, jsou **lehkověrní**. City v davu jsou přehnané a jednoduché. Dav zachází do krajností. Vyslovení podezření je stejné jako vyslovení úplné pravdy nebo lži. Jeho nesnášenlivost a autoritativnost vychází z jistoty co je a není pravda. Dav chce změnu. Ale ta bývá povrchní, což poukazuje na to, že dav je **konzervativní**. Ve vztahu k vůdci je dav schopen být na okamžik mravný (oddaný ideálu).

Davy **mají** i své **ideje**. Pro něco se v určitém okamžiku nadchnou. Nadšení je pouze chvilkové. Mají i stálé ideje, které jsou podporovány a upevňovány dědičností, prostředím, apod. Ty musí být prosté, aby se lidem vžily. Potom mohou nebezpečné. Dav **neuvažuje logicky**, lidé v davu si nejsou schopni vytvořit svůj vlastní názor, úsudek, náhled na věc. Davová obrazotvornost je nejvíce ovlivnitelná těmi obrazy, z kterých mají davy strach nebo těmi, které mají charakter něčeho mystického. Na představivost působí způsob, jakým jsou události vyloženy. **Zbožňování nějakého vůdce**, slepá oddanost a nesnášenlivost všech, kteří tuto osobu neuznávají, ukazuje na náboženské prvky davového přesvědčení.

Faktory, které na dav působí, můžeme rozdělit do dvou skupin, a to **nepřímé a bezprostřední**, přičemž ty druhé se rozvíjí na základě určitých přesvědčení. Davy je přijímají díky nepřímým faktorům. Mezi **nepřímé faktory** řadí Le Bon rasu, tradici, dobu, instituce a výchovu. Rasa je přitom nejdůležitější, jelikož má vliv na kulturu, která se národ od národa liší. Základem národa je tradice, jejíž změna by měla být pouze povrchní a pozvolná. Národ bez tradic neexistuje. Dalším nepřímým faktorem je čas, který všechno mění. Poslední jmenované nepřímé faktory – instituce a výchova – jsou produktem rasy (národa) a jsou řízeny jeho povahou.

Slova, iluze, zkušenost a rozum patří mezi faktory, které **bezprostředně** ovlivňují

⁴ www.sociologie.unas.cz/2002_2003/LeBon_Psychologiedavu.doc

názor davu. Slova jsou nejdůležitějším bezprostředním faktorem. Právě ta vyvolávají názory a představy. Pro různé vrstvy obyvatel má stejné slovo různý význam. Skutečný význam slov není důležitý, proto je nejvhodnější volit slova s ne úplně jasným významem. Davy netouží po skutečnosti, ale po iluzích. K přesvědčení davu je nutné mít nejen zkušenosti, ale především měnit řeč podle toho, jaké city v dané chvíli dav ovládají. Nežádoucí jsou i rozumové argumenty.

S davy úzce souvisí **vůdcovství**. Lidé chtějí vůdce, nejsou schopni se sami vést. Schopnost působení na davy je vlastností, která zaručí úspěch každému vůdci. Kromě toho by měl být pro dav přitažlivý, mít určitou prestiž a také by měl mít pevnou vůli. Dav by jím měl být fascinován (příp. nějakým cílem či ideou). Metodami působení, které jsou považovány za nejúčinnější, jsou tvrzení, opakování a nákaza. To znamená opakovat jednoduchá tvrzení stále dokola.

Gustav Le Bon⁵ se věnuje i **proměnlivosti přesvědčení davu**. Rozlišuje pevné přesvědčení a proměnlivé přesvědčení. Pevná jsou přesvědčení, na základě kterých stojí civilizace. Proti tomu proměnlivá přesvědčení vzbuzují v davu pouze povrchní, chvilkové názory.

Le Bon rozděluje davy na **stejnorodé** a **různorodé**. Různorodé davy se skládají z libovolného počtu jedinců bez ohledu na jejich zaměstnání a vzdělání. Různorodé davy dále dělí na davy anonymní a neanonymní. Davy stejnorodými jsou sekty, kasty a třídy.⁶

1.2. Charakteristické jevy hromadného chování

K pochopení daného tématu je nezbytné nejprve charakterizovat jednotlivé skupiny jevů hromadného chování.

Hromadné chování vzniká spontánně, nenadále a mívá obvykle krátké časové trvání a nečekané důsledky. Neplatí tu žádné stabilní vazby mezi jednotlivci. Jedinec se chová podle své přirozenosti. Jeho projevy se umocňují.

Hromadné chování je vždy limitováno cílem, který dav sleduje (pro který se vytvo-

⁵ www.sociologie.unas.cz/2002_2003/LeBon_Psychologiedavu.doc

⁶ Le Bon Gustave , Psychologie davu, 1997, Nakladatelství KRA, s. 74 – 75,

řil), sociálními podmínkami, prostředím (umožňujícím jeho vznik) a konkrétními situačními proměnnými determinujícími hromadné chování.⁷

Jevy hromadného chování jsou rozděleny⁸ do tří skupin:

1. Jevy spontánní hromadné náказы

Společným znakem jevů spontánní hromadné náказы je zejména existence stejného psychického vyladění jedinců a očekávání něčeho. Při střetu očekávání s realitou dochází:

- k nonverbálním a verbálním komunikacím s ostatními
- k obecné detekci tohoto vyladění a očekávání
- ke vzájemnému sdílení a konfrontování přístupů a kritérií hodnocení situace
- ke spontánnímu, přímému či přenesenému vyjadřování svých úzkostí a obav, rozhořčení, radosti a nadšení, unesení rytmem a hudbou, mohutností sensorických dojmů apod.

Při komunikaci působí síla emocionální přesvědčivosti a citově prodlouženého ohlasu na sugestivně podávané, jednostranně vyložené a z kontextu vytržené skutečnosti. Nad rozumem a logikou převažují city a emoce.

Mezi jevy spontánní hromadné náказы patří:

a) **Šeptanda a panikaření** – vzniká obvykle u okruhu obyvatelstva prožívajícího dlouhodobé napětí vyvolané nejistou budoucností (možností protichůdného vývoje životních podmínek, které považuje za nejdůležitější).

⁷ Psychologie a etika policejní práce, s. 51, dostupné z intranetu MV ČR:

http://www.sps.km.jm/Informace_pro_vyuku/Studijni%20materiály%20ZOP%20SPP/Typ%20A/Psychologie%20a%20etika%20policejní%20práce.pdf

⁸ MIKŠÍK, Oldřich. *Hromadné psychické jevy: psychologie hromadného chování*. 1st edition. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0930-4. s. 108 - 126

S jevem zvaným **šeptanda** se každý z nás ve svém životě setkal. Jde o sdělování nepotvrzených zpráv a informací. Tyto informace velmi působí na osoby, které prožívají frustraci základních životních potřeb. Šeptanda dále vzniká, pokud člověk není dostatečně uspokojován ve své potřebě předvídat budoucí vývoj situace z oficiálních zdrojů.

Uvěření panické zprávě o budoucím vývoji situace a uvěření návodu, jak se zachovat⁹ (př. nákupní horečky, měnové reformy) se nazývá **panikaření**. Toto chování se dále posiluje, pokud se podobně chovají ostatní.

b) Primitivní sociální chování

Sem řadíme vyhrocené situace sportovního střetnutí, některé projevy mysticismu, pobláznění hudbou a rytmem. Jde o společné prožívání radostného, úzkostného nebo „bojového“ psychického nabuzení, které postupuje od prožitku (emocionálního nabuzení), přes sdílení stejného psychického naladění a vyvolání vzájemné psychické odezvy k postupnému odbourávání psychických zábrán a narůstání spontánních vnějších projevů (řeč, mimika,...).

2. Jevy hromadných erupcí impulzivního chování

Jevy hromadných erupcí impulzivního chování mají také společný znak, kterým je vznik velmi silného smyslového podnětu vyvolávajícího psychický otřes. Ten způsobí, že účastníci změní přístup k realitě a zaměří svou pozornost na tento jev (podnět). Psychický otřes, který byl způsoben určitým jevem, se může projevit jako:

- hysterický záchvat – nepřiměřená chaotická reakce, která ale vzniklou situaci neřeší,
- úniková reakce – vzniká tam, kde je primárně generalizován silný pocit strachu,
- útočná reakce – při ní převládá silný pocit vzteku.

⁹Psychologie a etika policejní práce, s. 50, dostupné z intranetu MV ČR:

http://www.sps.km.jm/Informace_pro_vyuku/Studijni%20materiály%20ZOP%20SPP/Typ%20A/Psychologie%20a%20etika%20policejní%20práce.pdf

Do skupiny jevů hromadných erupcí impulzivního chování řadíme, podle psychické reakce jedinců na vzniklou situaci:

a) Panika

Paniku můžeme charakterizovat jako spontánní dezorganizaci při náhlém pocitu nebezpečí u skupiny nebo jedince. Vzniká při pocitu ohrožení, resp. strachu, na který člověk reaguje nelogicky. Tuto reakci může vyvolat podnět, který by nás za normálních okolností nevyvedl z rovnováhy. S panikou se setkáváme v situacích, kdy dojde k náhlému ohrožení, kde není dostatek informací o situaci a lidé mají pouze omezenou únikovou cestu – v důsledku toho se panika úspěšně šíří napříč davem.

b) Výbuchy agrese

Výbuch agrese vzniká na základě prožitku vzteku, který může pramenit buď z agresivního, nebo úzkostného vyladění. Jde o strach jedince nebo skupiny ze ztráty (ohrožení) hodnoty, kterou musí chránit. Výbuch agrese může směřovat proti zdroji ohrožení nebo vůči překážce, která se staví do cesty úniku.

c) Masová hysterie

K projevům hysterie dochází zpravidla ve vyhrocených, neřešitelných situacích nebo v situacích, kdy musíme řešit určité dilema (obě cesty mají stejná „pro a proti“ nebo ani jedna cesta nevede k řešení).

3. Vztah mezi psychickou nákazou a výbuchem afektivity

Jevy spontánní hromadné nákazy jsou založeny na stejném nebo obdobném psychickém vyladění jedinců, jejichž rozvoj vyústí do primitivního sociálního chování. Výbuch agresivity můžeme proti tomu považovat za důsledek velkého jednorázového otřesu, který zcela ovládl psychiku všech jedinců.

Psychickou nákazou tedy vznikne určité napětí z očekávání budoucího vývoje, které vyústí ve výbuch a dojde k vytvoření „spouštěcího mechanismu“ uvolňování nahromaděné tenze.

2. Právní aspekty chování davu

V této kapitole jsou uvedeny, z mého pohledu nejdůležitější právní normy upravující problematiku předcházení krizovým situacím a jejich řešení.

Na prvním místě bych uvedla **vyhlášku k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva č. 380/2002 Sb.** Pokud si ji prostudujeme, zjistíme, jakým způsobem bychom měli být informováni o charakteru možného ohrožení (např. hromadnými informačními prostředky nebo letáky), o připravovaných opatřeních a o způsobu jejich provedení. Také nám ujasní způsob provádění evakuace neboli kdo koho kdy a kam evakuuje. Tyto dvě části se mi pro „běžného“ občana zdají nejdůležitější, resp. nejpřírodnější.

Další normou, podle které se v této oblasti řídíme, je **zákon o právu shromažďovacím č. 84/1990 Sb., v platném znění.** Tato norma upravuje právo občanů pokojně se shromažďovat, tzn., komu máme jako svolavatel konání shromáždění oznámit a jaké náležitosti musí oznámení obsahovat, aby nám akce byla povolena. Jsou zde i výslovně uvedeny podmínky, za kterým může být shromáždění rozpuštěno. V zákoně najdeme i povinnosti a oprávnění jak svolavatele (pro příklad uvádím povinnost zajistit dostatečný počet pořadatelů, poskytnutí součinnosti úřadům nebo povinnost dbát na pokojný průběh shromáždění), tak i povinnosti účastníků shromáždění, mezi které patří povinnost nezakrývat obličej způsobem ztěžujícím nebo znemožňujícím jejich identifikaci, dále např. nesmí mít u sebe zbraně a výbušniny nebo musí dbát pokynů svolavatele a pořadatelů.

Důležitý je také **zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, spolu se zákonem číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním** (známějším pod názvem trestní řád). Neopomenutelný je i **zákon číslo 200/1990 Sb., o přestupcích.** Do této problematiky spadají samozřejmě i různé interní předpisy.

Dále bychom měli zmínit zákon číslo 254/2001 Sb., o vodách, zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému, nebo zák. č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení, a usnesení vlády ČR č. 328/2000 Sb., kterým byla schválena strategie ochrany před povodněmi pro území České republiky.

Právní aspekty chování jednotlivců v rámci skupiny – davu, je třeba především definovat podle základních pojmů, jako je krizová situace, veřejný pořádek a právo na svobodné shromažďování, které je zakotveno v zákoně č. 84/1990 Sb. o právu shromažďovacím.

Krizová situace

Krizová situace¹⁰ = mimořádná událost nebo mimořádné události, které velikostí a rozsahem ohrožení způsobují destabilizaci určitého prostředí a společenství, a vyžadují zavedení stabilizačních opatření na jednotlivých stupních veřejné správy.

Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů, definuje krizovou situaci jako mimořádnou událost, při níž je vyhlášen stav nebezpečí nebo nouzový stav nebo stav ohrožení státu.

Výskyt krizových jevů dává vždy určitý obraz krizové situace (zjednodušeně krize). Analogie o chování systémů ukazuje, že při vybočení kteréhokoli prvku prostředí ze stability se tento prvek jeví jako nestabilní a stává se možným zdrojem nestability tohoto prostředí. Četnost a míra nestability prvků může narůstat, až dosáhne hranice, při níž přestává být prostředí stabilní a stává se nestabilním. To znamená, že **za krizi nejčastěji považujeme kritickou situaci (situaci ve spojitosti s krizovými jevy), kdy v určitém prostředí dojde k nahromadění jevů nestability, jež znemožňují řádné fungování určité oblasti infrastruktury a vyžadují zásadní řešení.**

Vidění krize v dynamice změn podtrhuje "slovník cizích slov", kde je krize popsána jako vyvrcholení, rozhodná chvíle, obrat ve vývoji nebo nebezpečný stav vývoje.

¹⁰ HENDRYCH, Tomáš., *Termín krizová situace a jeho vymezení v krizovém řízení*, Časopis "112" č. 6/2008, str. 26-27, ISSN: 1213-7057 <http://www.trivis.info/view.php?cisloclanku=2008082201>

Vývojový cyklus krize

Z hlediska míry ohrožení nedosahuje většina mimořádných událostí hranice krize. Tyto události představují lokální, ohraničenou zátěž, která je v daném prostředí a čase zvládnutelná (např. možnostmi integrovaného záchranného systému), takže se nestává zdrojem nestability pro své okolí (např. provozní nehody). Není naplněna jevová stránka krize, i když důsledky takovéto události mohou být tragické. Jinak tomu je, když se vlivem mimořádné události jevová stránka krize naplní. Stane se tak, když mimořádná událost nezůstává jen situací "samou o sobě", ale je spouštěčem této krize.

Krize se vyvíjí v **časově ohraničených fázích**, které tvoří vývojový cyklus krize. Tento známý poznatek (převzatý z ekonomie) platí obecně pro krize z různých zdrojů v různých prostředích.

Fáze elevace je počáteční fází krize (identická s časovým úsekem $0-t_1$), kdy se nestabilita prostředí vznikem a vlivem mimořádné události zvyšuje, kdy se mimořádná událost jako potenciální zdroj krize projevuje silícími dopady a kdy při nepřijetí dostatečných opatření k obnovení stability dochází k eskalaci krize (nárůstu a zmnožení ohrožení). Ne vždy se ale elevace výrazně projeví.

Fáze eskalace je pokračující fází krize (identická s časovým úsekem t_1-t_2), kdy tím, že není dosaženo stability, ohrožení narůstá. Mimořádná událost - jinak zdroj krize - vyvolá další mimořádné události v jiných prostředích (méně stabilních), přičemž dochází k prudkému, stupňovitému nárůstu nestability. Dopady mimořádných událostí sílí, zvyšuje se jejich četnost a závažnost.

Fáze kulminace navazuje na předchozí fází krize (je identická s časovým úsekem t_2-t_3). V ní krize dosahuje svého vrcholu (úrovně kritického bodu), přičemž ve sledovaném prostředí dochází ke zpomalení až zastavení růstu intenzity ohrožení. Délka fáze kulminace může být relativně velmi krátká. *"V extrémním případě může být*

tato délka z časového hlediska zanedbatelná, může se jednat jen o okamžik vyvrcholení krize, např. o přechod průlomové vlny po protržení hráze".¹¹

Fáze kulminace může být i při dočasném zamezení rozrůstání krize mezistupněm pro její další eskalaci.

Fáze konsolidace je fází krize po zastavení působení ohrožení (identická s časovým úsekem t_3-t_4). Pro fázi je charakteristické zapojení do činností k dosažení relativně trvalé stability prostředí s novými hranicemi stability. Jedná se o aktivity ke standardizaci běžného života, odstraňování škod atd.

Probíhající krize, odezva a obnova

Z jednotlivých fází vývojového cyklu krize lze dovodit, jaký význam mají v průběhu krize "stabilizační síly" a jaká je jejich funkce. K tomu poslouží přiblížení pojmů odezva na krizovou situaci a obnova.

Odezva na krizovou situaci je souborem opatření za účelem zvládnutí krizové situace, tzn. dosažení stability v daném prostředí a jeho okolí a zamezení nebo omezení dalšího rozvoje negativních dopadů.

Obnova znamená soubor opatření k vypořádání se s důsledky krizové situace, k zajištění a udržení stability, k likvidaci škod a k nastoupení dalšího rozvoje. Přináležitost odezvy a obnovy k jednotlivým fázím vývojového cyklu krize nelze s přesností ohraničit. Z hlediska své podstaty se odezva více realizuje v počáteční a postupných fázích krize (koordinací řízení, zásahy k potlačení mimořádných událostí, silami a prostředky), obnova pak v závěrečné fázi. Opatření odezvy a obnovy se časově překrývají.

¹¹ SPÁČIL, Lubomír, *Pojetí krizových jevů*, 1998, Dostupné z: http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/1998_3/spacil.htm

Krizová situace a krizový stav

Z výše uvedeného vyplývá, že krizová situace je mimořádnou událostí, která neudržitelně roste jako zdrojová buď samostatně, nebo se spolupůsobením dalších mimořádných událostí. Vzniká, rozrůstá se a trvá vždy v určitém prostředí a společenství podle toho, zda jsou a jak zasáhnou nástroje stabilizace, tj. zda bude přijata odpovídající odezva (mj. i vyhlášení krizového stavu příslušným orgánem krizového řízení). Například chudě institucionální společnost potřebné nástroje vůbec nemusí mít. Znamená to konečně, že jako krizovou situaci nelze výlučně označovat jen událost, při níž je vyhlášen krizový stav. Vyhlášení krizového stavu je především právní kategorií pro zvládání krizové situace. Umožňuje orgánům krizového řízení zavést krizové postupy a opatření v přímé závislosti na charakteru a rozsahu krizové situace (obvykle zákonné povinnosti, zákonná omezení a zákonnou regulaci). Ve vývojovém cyklu krizové situace je vyhlášení krizového stavu aktem elevace, maximálně eskalace. Pro stručné a výstižné vyjádření pojmu krizová situace v zákoně lze z předchozího vygenerovat: Jedná se o takovou situaci, při které je, za účelem jejího úspěšného zvládnutí nutné vyhlásit krizový stav a jednat podle zákonem daných krizových postupů.

Právo shromažďovací

Zákon č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím, ve znění pozdějších předpisů, § 1 pro účely stanovení právních aspektů vytvoření „davů“ definuje, že občané mají právo pokojně se shromažďovat a výkon tohoto práva slouží občanům k využívání svobody projevu a dalších ústavních práv a svobod, k výměně informací a názorů a k účasti na řešení veřejných a jiných společných záležitostí vyjádřením postojů a stanovisek. Za shromáždění ve smyslu tohoto zákona se považují též pouliční průvody a manifestace.

§ 6 zákona stanoví oprávnění a povinnosti svolavatele shromáždění:

- Svolavatel je oprávněn činit všechna opatření ke svolání shromáždění, zejména je oprávněn v souladu s oznámeným účelem shromáždění osobně či písemně nebo jinak zvat k účasti na něm.
- Úřad podle možností a okolností poskytuje svolavateli pomoc.
- Je-li důvodná obava, že shromáždění bude rušeno, může svolavatel požádat úřad nebo příslušný útvar Policie České republiky, aby shromáždění byla poskytnuta ochrana.
- Svolavatel vydává přímo nebo s pomocí pořadatelů účastníkům pokyny k zajištění řádného průběhu shromáždění.
- Svolavatel je povinen poskytnout úřadu na jeho žádost součinnost nezbytnou k zajištění řádného průběhu shromáždění a splnit povinnosti stanovené zvláštními právními předpisy.
- Svolavatel je povinen zajistit potřebný počet způsobilých pořadatelů starších 18 let,
- Svolavatel je povinen řídit průběh shromáždění tak, aby se podstatně neodchylovalo od účelu shromáždění uvedeného v oznámení příslušným úřadům, dávat závazné pokyny pořadatelům, dbát o pokojný průběh shromáždění a činit opatření, aby nebyl narušován, a nakonec shromáždění ukončit.
- Nepodaří-li se svolavateli při narušení pokojného průběhu shromáždění zjednat nápravu, požádá bez zbytečného odkladu o potřebnou pomoc úřad nebo příslušný útvar Policie České republiky a vlastními prostředky vyzve účastníky k obnovení pokojného průběhu shromáždění. Může tak učinit též, jestliže se účastníci po ukončení shromáždění pokojně nerozejdou.

§ 7 zákona stanoví povinnosti účastníků shromáždění:

- Účastníci shromáždění jsou povinni dbát pokynů svolavatele a pořadatelů podle § 6 a zdržet se všeho, co by narušilo řádný a pokojný průběh shromáždění.
- Po ukončení shromáždění jsou jeho účastníci povinni se pokojně rozejít.
- Je-li shromáždění rozpuštěno, jsou povinni neprodleně opustit místo shromáždění. V rozchodu jim nesmí být žádným způsobem bráněno.

- Účastníci shromáždění nesmějí mít u sebe střelné zbraně nebo výbušniny. Rovněž nesmějí mít u sebe jiné předměty, jimiž lze ublížit na zdraví, lze-li z okolností nebo z chování účastníků usuzovat, že mají být užity k násilí nebo pohrůžce násilím.
- Účastníci shromáždění nesmí mít obličej zakrytý způsobem ztěžujícím nebo znemožňujícím jejich identifikaci.

§ 14 stanoví přestupky proti právu shromažďovacímu, které jsou definovány zejména porušením výše uvedených povinností svolavatele i účastníků a přestoupení oprávnění svolavatele, s uvedením příslušných sankcí za jednotlivé přestupky.

Veřejný pořádek

Pojem „veřejný pořádek“ není jako takový definován žádným zákonem, ale tento pojem je zakotven ve velké řadě právních předpisů. Zajišťováním veřejného pořádku je zákonem pověřena Policie ČR i Obecní policie. Povinnosti a oprávnění jsou uvedeny v zákoně č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, a v zákoně č. 553/1991 Sb., o Obecní policii.

Stěžejní zákon o dodržování pravidel veřejného pořádku je Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, který v § 47 definuje přestupky proti veřejnému pořádku. Přestupku dle § 47 se dopustí ten, kdo:

- a) neuposlechne výzvy veřejného činitele, porušení nočního klidu,
- b) vzbudí veřejné pohoršení,
- d) znečistí veřejné prostranství, veřejně přístupný objekt nebo veřejně prospěšné zařízení anebo zanedbá povinnost úklidu veřejného prostranství,
- e) úmyslně zničí, poškodí, znečistí nebo neoprávněně odstraní, zamění, pozmění, zakryje nebo přemístí turistickou značku nebo jiné orientační označení,
- f) poruší podmínky uložené na ochranu veřejného pořádku při konání veřejných tělovýchovných, sportovních nebo kulturních podniků anebo v místech určených k rekreaci nebo turistice,

- g) poškodí nebo neoprávněně zabere veřejné prostranství, veřejně přístupný objekt nebo veřejně prospěšné zařízení,
- h) neoprávněně založí skládku nebo odkládá odpadky nebo odpady mimo vyhrazená místa.

3. Mimořádné události působící na psychiku jednotlivce a skupiny

Tak jako v jiných odvětvích je pro řešení problémů a krizových situací v rámci mimořádných událostí důležité používat jednotnou terminologii. Proto se nejprve pokusíme co nejpresněji definovat, co se rozumí pojmem mimořádná událost. Ty si dále rozdělíme na živelní pohromy, jejichž prožití psychiku jednotlivce i skupiny velmi silně ovlivní, a mimořádné události, které souvisí s narušením veřejného pořádku.

Název **mimořádná událost jako označení negativního působení na přírodu či lidskou civilizaci**¹² označuje všechny destrukční děje, které svým působením narušují všeobecně uznávaný normální stav hodnoceného prostředí či jeho částí.¹³ Tedy i tzv. katastrofy patří mezi mimořádné události.

První pokusy o definici katastrofy vznikají v 70. letech 20. stol., ve stejné době, kdy vznikají teorie vzniku katastrof.

Podle nových vědeckých poznatků dělíme katastrofy do tří skupin (generací):

- I. Generace – katastrofy přírodní a civilizační; zvláštní pozornost je věnována situacím, při kterých dochází k velkému nahromadění lidí v omezeném prostoru (sportovní akce, masové hudební produkce, náboženská shromáždění atd.)
- II. Generace – je charakterizována terorismem s použitím zbraní hromadného ničení (např. použití toxických plynů v uzavřených prostorách, možnost kontaminování vodních zdrojů chemickými nebo bakteriologickými látkami atd.)
- III. Generace – katastrofy třetího tisíciletí lze nazvat „spojovacími“; vinou teroristických

¹²ŘÍHA, Milan. *Živelní pohromy*. Praha: Armex, 2006. ISBN 80-86795-32-2, s. 7

¹³ŘÍHA, Milan. *Živelní pohromy*. Praha: Armex, 2006. ISBN 80-86795-32-2, s. 7

akcí, ale i bez přímých aktivit člověka může dojít k výpadku počítačových sítí (viz útoky proti internetu), zhroucení satelitových spojení a celého komunikačního systému naší civilizace.¹⁴

V rámci klasifikace mimořádných událostí se budeme zabývat tabulkou, jejímž autorem je I. Veverka.¹⁵ Ta rozděluje mimořádné události do **čtyř stupňů ohrožení**.

První a druhý stupeň nepředstavuje nijak vážné ohrožení. Stejně tak následky nejsou nijak závažné a s jejich likvidací by si měl poradit jedinec, nanejvýše záchranná jednotka v rámci objektu, v němž k události došlo.

Při **třetím stupni** ohrožení vstupuje do hry Integrovaný záchranný systém, neboť objektová záchranná služba situaci přestává zvládat vlastními silami. Příprava k likvidaci následků je velmi důležitá. Pro tento stav se vžil pojem havárie a závažná havárie.

Nejničivější mimořádné události jsou zahrnuty do **čtvrtého stupně**. Působí velké ztráty nejen na majetku, ale i na životech. Odstraňování jejich následků trvá velmi dlouhou dobu a uvedení do původního stavu obvykle ani není možné. Ničivost těchto mimořádných událostí je tak velká, že je zde nutná spolupráce států, neboť jeden stát by ji nebyl schopen zvládnout. Jedná se o tzv. katastrofy.

3.1. Živelní pohromy

Živelní pohromy jsou takovými mimořádnými událostmi, kterými rozumíme rychlý přírodní proces mimořádných rozměrů, který je způsoben účinkem sil uvnitř i vně Země nebo rozdílem teplot a jiných faktorů.¹⁶

Živelní pohromy přichází zcela nečekaně a napáchají obrovské škody – zničí domy, majetek, komunikace i zdroje obživy. Existuje i přesvědčení, že živelních pohrom přibývá. Tato představa je pouze důsledkem větší informovanosti. Vše nasvědčuje tomu, že Země je ve stabilním režimu.

¹⁴ŘÍHA, Milan. *Živelní pohromy*. Praha: Armex, 2006. ISBN 80-86795-32-2, s. 7

¹⁵ ŘÍHA, Milan. *Živelní pohromy*. Praha: Armex, 2006. ISBN 80-86795-32-2, s. 8

¹⁶ŘÍHA, Milan. *Živelní pohromy*. Praha: Armex, 2006. ISBN 80-86795-32-2, s. 9

Příčiny živelních pohrom jsou různé. V podstatě jsou zapříčiněny:

1. Rychlým pohybem hmoty (zemětřesení a svahové pohyby)
2. Uvolněním energie v hlubinách Země a jejím převedením na povrch (sopečná činnost, zemětřesení)
3. Zvýšením vodní hladiny řek, jezer a moří (povodně, mořské zátopy, tsunami)
4. Mimořádně silným větrem (orkány, tropické cyklony)
5. Atmosférickými poruchami (bouře)
6. Kosmickými vlivy (škodlivé druhy záření, meteority)¹⁷

Nejčastěji rozdělujeme pohromy na ty, které vznikají:

- pod zemským povrchem (zemětřesení, sopečné výbuchy)
- na zemském povrchu (sesuvy, povodně, tsunami, záplavy, požáry)
- nad zemským povrchem (cyklony, tornáda, bouře)

Mezi živelními pohromami existují vzájemné souvislosti, kdy jedna pohroma vyvolává druhou (např. cyklony mohou způsobit zátopy).

Plánujeme-li ochranu před živelními pohromami, musíme brát v úvahu tzv. druhotné účinky, které souvisí s lidskou činností (např. povodně mohou způsobit epidemie nakažlivých nemocí nebo zemětřesení způsobí protržení vodní hráze) a příčiny a mechanismus jejich vzniku.

Dále následuje stručná charakteristika živelních pohrom, které se na území České republiky vyskytují nejčastěji. Jde o zemětřesení, povodně, laviny a požáry.

Zemětřesení

V zemské kůře a podložním plášti je stálé napětí vzniklé třením nebo ohyby desek, které se uvolňuje. Dochází-li k uvolnění postupně, nepředstavuje žádné nebezpečí. Pokud se ale uvolní rychle, rozechvěje celé okolí a způsobí zemětřesení, resp. zemětřesné vlnění. K tomu dochází proto, že otřesy se přenáší horninami do všech stran.

Zemětřesného vlnění rozeznáváme několik druhů. Prvním je druh vln nazývaných podélné (značíme P – primární), které kmitají ve směru šíře. Dalším typem je vlnění

¹⁷ŘÍHA, Milan. *Živelní pohromy*. Praha: Armex, 2006. ISBN 80-86795-32-2, s. 10

příčné (označované S – sekundární), které má mnohem ničivější následky, neboť s povrchem Země zatřesou do všech stran. Další jsou vlny povrchové. Ty dále dělíme na Loveovy vlny, jež pohybují povrchem ze strany na stranu, a Raleyghovy vlny, jež se podobají vlnám na vodě.

Pro zachycení a měření zemětřesení se používá tzv. seizmograf. Veličina, v níž se zemětřesení měří, se nazývá magnitudo, což je přímo změřená amplituda (výška) zemětřesných vln. Místo, kde zemětřesení vzniká, je nazýváno ohniskem (hypocentrem). A místo na zemském povrchu nad ohniskem je epicentrum. Ohnisko může ležet v různé hloubce, proto podle toho **zemětřesení rozdělujeme** na:

- Mělká (0 – 70 km)
- Středně hluboká (70 – 300 km)
- Hlubinná (300 – 700 km)

Jak je vidět, ochrana před zemětřeseními je téměř nulová, přitom jejich následky bývají opravdu hrozné.

Co se týče České republiky, tak ta patří k seizmicky poměrně klidným oblastem. Otřesy zde bývají pouze slabé. Zdroje zemětřesení jsou Český masiv, kde je zdrojem menších otřesů Podkrušnohorský zlom v oblasti mezi Aší a Kraslicemi, a Karpatská soustava.

Lidskou činností bylo také vyvoláno indukované (umělé) zemětřesení. Jednalo se o umělé zatížení zemského povrchu při napouštění velkých přehrad, ale i o pokusné podzemní jaderné výbuchy.

Podmořským zemětřesením vzniká vlna, tzv. tsunami. Jsou to dlouhé vlny katastrofického charakteru, vzniklé především tektonickými pohyby na dně moří.¹⁸

Další příčinou může být sopečný výbuch, pobřežní sesuv nebo vznik kaldery. Tsunami může od vrcholu k vrcholu měřit 150 – 300 km. Na volném moři není příliš nápadné (výška vlny je pouze několik desítek centimetrů, maximálně několik málo metrů), ale po jejím nárazu na mělký pobřežní šelf se změní v pohybující se stěnu, která když pronikne do mělkého zálivu nebo do ústí řeky, ještě se zvýší. Její výška dosahuje desítek metrů. Před příchodem tsunami nastane silný odliv nebo přijde menší vlna. Nejméně 20 minut poté narazí na pobřeží hlavní vlna, která má opravdu katastrofální následky.

¹⁸ŘÍHA, Milan. *Živelní pohromy*. Praha: Armex, 2006. ISBN 80-86795-32-2, s. 16

O tom nás přesvědčila vlna tsunami, která opakovaně udeřila v oblasti Indonésie.

Povodně a zátopy

Povodně a zátopy jsou na českém území nejčastější živelní pohromou. Vyskytují se zde nepravidelně a různém rozsahu. Při povodních dochází ke krizovým situacím, značným škodám na majetku, ekologickým škodám, ale i ke ztrátám na životech. Jsou zničeny domy, uhynie zvíř, úrodná půda je znehodnocena, dochází ke znečištění pitné vody, ...

Podle zákona o vodách rozdělujeme povodně na přirozené, které jsou důsledkem tání sněhu nebo vytrvalých dešťů, a na zvláštní povodně, které mohou být způsobeny například protržením přehradní hráze.

Často užívaným pojmem je povodňová vlna. Její začátek je v okamžiku, kdy dojde k výraznému zvýšení průtoku. Povodňová vlna končí, jakmile se hodnota průtoku vrátí k normálnímu stavu. Kulminační průtok označuje maximální průtok během povodně.

Povodněmi se rozumí přechodné výrazné zvýšení hladiny vodních toků nebo jiných povrchových vod, při kterém voda již zaplavuje území mimo koryto vodního toku a může způsobit škody.¹⁹ Povodní je ale i stav, kdy voda nemůže samovolně odtékat nebo odtéká nedostatečně. Příčin povodní je několik. Mohou to být přírodní jevy jako tání sněhu, vytrvalé deště, nebo jiné jevy (porucha vodního díla). Při každém zvýšení hladiny řek slýcháváme, že jde o 5letou, 10letou nebo 100letou vodu. Je to výpočet tzv. n-leté povodně, kdy je přesně stanoveno, kdy je třeba řídit se normami pro 5letou nebo jinou povodeň. Tento výpočet se provádí z důvodu cyklického opakování povodní.

Jak ale dochází k povodním? Po dešti se voda vsakuje do půdy, dokud ta není vodou zcela nasycena. Pak už vodu nepřijímá. Voda zůstává na povrchu a vyplňuje prohlubně. Po jejich vyplnění se zbylá voda začne pohybovat směrem k vodním tokům. Stejným směrem se pohybuje i voda podzemní. Voda se dostává do hlavního toku, kde začíná povodňová vlna, a to i v případě, že mezitím přestalo pršet.

¹⁹ ŘÍHA, Milan. *Živelní pohromy*. Praha: Armex, 2006. ISBN 80-86795-32-2, s. 19

Velikost a doba trvání povodně závisí na:

1. Tvaru povodí. Protáhlé povodí je příznivější, povodeň nebývá tak velká, protože povodňové vlny z přítoků se dostávají do hlavního toku postupně. Povodeň je menší než u povodí vějířovitého.
2. Velikosti povodí. Čím je povodí větší, tím menší je specifický odtok (odtok je množství vody, odtékající z 1 km² povodí za sekundu) a tím menší by měla být povodeň na hlavním toku.
3. Intenzitě a době trvání deště. Krátké dešťové přivaly jsou pro povodně nebezpečnější než dlouhotrvající srážky.
4. Propustnosti půdy. Čím propustnější je půda, tím více vody do ní může infiltrovat a povodeň je menší.
5. Rozsahu a druhu porostu. Hustá vegetace může zadržet více vody intercepcí a brání v povodni.
6. Velikosti zátopového území. Může-li se řeka rozlít po údolní nivě, zadrží se část vody a kulminace povodňové vlny je menší.
7. Přítomnosti přirozených a umělých nádrží, které zachycují vodu a zmenšují povodňovou vlnu.²⁰

Opatřeními na ochranu před povodněmi rozumíme preventivní a přípravná opatření, prováděná mimo povodeň, a operativní opatření, prováděná v době povodně.²¹ Máme tím na mysli úpravu řeky a jejího okolí, stavbu hrází, úpravu řečiště, ale i evidenční a dokumentační práce. Rozsah těchto opatření je určen **stupněm povodňové aktivity**:

I. stupeň povodňové aktivity = stav bdělosti

Nastává při nebezpečí povodně, orgány samosprávy obcí organizují hlídkovou službu na vodních tocích, organizuje se povodňová hlásná služba.

II. stupeň povodňové aktivity = stav pohotovosti

Vyhlašuje příslušný povodňový orgán, je zajištěna trvalá pohotovost, zasedá povodňová komise, jsou přijímána opatření ke zmírnění průběhu povodně.

²⁰ ŘÍHA, Milan. *Živelní pohromy*. Praha: Armex, 2006., ISBN 80-86795-32-2, s. 20

²¹ ŘÍHA, Milan. *Živelní pohromy*. Praha: Armex, 2006., ISBN 80-86795-32-2, s. 23

III. stupeň povodňové aktivity = stav ohrožení

Vyhlašuje příslušný povodňový orgán při bezprostředním nebezpečí a vzniku větších škod, ohrožení majetků a životů v zaplaveném území, podle plánu se realizují technická opatření, vyprošťovací a záchranné práce.²²

Laviny

Sněhové **laviny** jsou druhem svahových pohybů. Bývají způsobeny otřesem nebo osobami procházejícími v oblasti tahového napětí, které je většinou v horní části svahu. V určité hloubce pod povrchem se tvoří kluzná plocha, po které se lavina sune dolů. Rozlišujeme dva druhy lavin:

- a) prachové laviny, kdy mezi sněhem a podložím není kluzná plocha; do laviny se dostává stále nový sníh a tím lavina nabývá na objemu, a
- b) laviny vrstevní, které jsou od podloží odděleny kluznou plochou; sunou se jako vrstva

Mimo to rozlišujeme laviny údolní, které se valí roklí nebo úžlabinou a laviny plošné valící se po rovné ploše.

Ochranu proti lavinám rozdělujeme na aktivní a pasivní. Při pasivní ochraně se vyhýbáme lavinovým svahům nebo stavíme zátarasy. Aktivní ochrana spočívá v ostřelování lavinových svahů. Tím se vytvoří malé neškodné laviny a zabrání se tak kritickému nahromadění sněhu.²³

Požáry

V letním období nás naopak může trápit sucho a vedro a s ním spojené **požáry**. Sucho můžeme obecně charakterizovat jako nedostatek vody nejen v půdě, ale i v rostlinách, vodních tocích či atmosféře. V suchém období jsou teploty vysoko nad normálem, vlhkost vzduchu je nízká a téměř neprší. O to více svítí slunce. Díky vedru dochází ke zhoršení kvality vody, snížení trvanlivosti potravin, dochází také k nárůstu zdravotních potíží, zejména u starších osob a u rizikových skupin obyvatel. V období

²² Návody ke zvládnutí zátěžových situací dostupné z intranetu MV ČR:

http://ppportal.pcr.cz/vltavska/vltav_pr.htm

²³ ŘÍHA, Milan. *Živelní pohromy*. Praha: Armex, 2006. ISBN 80-86795-32-2, s. 47

veder je nezbytně nutné zajistit náhradní zdroje pitné i užitkové vody.

Zvyšuje se i riziko požárů, které je možno charakterizovat **jako nežádoucí, neovládané a zpravidla již neovladatelné hoření.**²⁴ Požáry mohou vzniknout po úderu blesku, samovznícením, v rámci jiných pohrom, ale i neopatrnou manipulací s otevřeným ohněm. Požárem mohou být způsobeny značné materiální škody i ztráty na lidských životech.

Nejčastější jsou lesní požáry. Je to proto, že vznětlivost lesa je příliš závislá na klimatických podmínkách (na množství srážek, směru a rychlosti větru, na intenzitě slunečního záření, atd.), že má velmi zápalné prostředí (dlouhodobě neprobírané porosty s velkým množstvím odumřelých stromů, spadaného jehličí, apod.) a že jej nelze uzavřít před vstupem lidí.

Jako ochrana před požáry může být, dle zákona č. 285/1995 Sb., o lesích, zakázán vstup do lesa, zakázáno rozdělávání ohňů, případně učiněna další opatření.

3.2. Mimořádné události související s narušením veřejného pořádku

Do současné doby jsme se zabývali chováním obyvatel při živelních pohromách. Mimořádné události, ale nesouvisí jen s „hříčkami přírody“. Jde i o chování většího počtu lidí shromážděného za nějakým účelem na určitém místě, v určitém čase, kdy pod vlivem nálady tohoto davu dochází k určitému (i protiprávnímu) jednání, který můžeme nazvat **narušením veřejného pořádku**.

Vymezení pojmu veřejný pořádek

Obecně bychom mohli říci, že jde o chování lidí na veřejnosti, resp. na místech veřejných. Co jsou ale veřejná místa? O nich bychom mohli říci, že jsou to taková místa, kam má přístup veřejnost, ale i místa, z nichž k rušení veřejného pořádku dochází (např. zahrada domu). Z uvedeného tedy vyplývá, že **veřejným pořádkem rozumíme souhrn společenských vztahů, které vznikají, rozvíjejí se a zanikají na místech veřejnosti přístupných, a které jsou upraveny právními i neprávními normativními systémy, jejichž zachování je významné pro zajištění klidného a bezporu-**

²⁴ŘÍHA, Milan. *Živelní pohromy*. Praha: Armex, 2006. ISBN 80-86795-32-2, s. 59

chového chodu společnosti.²⁵

3.2.1. Principy zvládání srazu extremistických skupin

Zvláštnosti postupu policie při konání srazu extremistických skupin a hnutí typu „uzavřená akce“

Extremismus, též radikalismus – mnohoznačný pojem označující dnes především politické postoje, programy a praktiky, které požadují nekompromisně okamžitou změnu společenských poměrů nebo institucí. Radikalismus se objevuje často v ideologiích a postojích extrémních pravicových nebo levicových sil politického spektra.²⁶ Tak vymezuje extremismus sociologický slovník. Další definice je o poznání kratší. **Extremismus je vymezen jako „souhrn určitých sociálně – patologických jevů vytvářených více čim méně organizovanými skupinami osob.“²⁷**

Pozornost práce je věnována pravicovému extremismu, zejm. hnutí Skinheads. Extremistická hnutí a skupiny působící na území České republiky se převážně hlásí k myšlenkám nacismu (fašismu). Dochází zde k porušování lidských práv, a to nejčastěji v souvislosti s „barvou kůže“, rasou, náboženstvím, sexuální orientací, apod.

Srazy extremistů jsou zde pořádány nejčastěji jako tzv. „uzavřené akce“. To znamená, že veřejnost nejen, že nemá na tyto sešlosti přístup, ale není ani žádoucí, aby k jejich konání věděla něco bližšího (většinou se jedná o koncerty skupin, které svými texty podporují myšlenky nacismu a potlačování lidských práv).

V souvislosti s těmito akcemi mohou být **páchány různé trestné činy**, zejm. trestné činy **hrubě narušující občanské soužití**, jenž jsou uvedeny v páté hlavě trestního zákona (dále jen TZ). Nejfrekventovanějším je násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci (§§196, 197a TZ), výtržnictví (§202 TZ) a setkat se můžeme také s hanobením národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení (§ 198 TZ) i s podněcováním k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 198a TZ). Může zde do-

²⁵MACEK, Pavel, ZÁMEK, David. *Policie a hromadná narušení veřejného pořádku*. Praha: Policejní akademie ČR, 2007. ISBN 978-80-7251-264-5. s. 11

²⁶JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*, Praha: Portál, 2005, ISBN 80-7367-269-3

²⁷CHMELÍK, Jan. *Symbolika extrémistických hnutí*. Praha: Armex, ISBN: 80-86244-14-8., s. 7

cházet také podněcování k trestné činnosti nebo k jejímu schvalování (§§ 164 a 165 TZ).

Jak by měla policie při zjištění konání srazu extremistů, vzhledem k závažnosti uvedených trestných činů, postupovat? **Doporučené postupy Policie ČR** při extremistických srazech jsou rozděleny na postupy v přípravném období, v prováděcím období a v období po ukončení policejních opatření.

Přípravné období

Osobně se domnívám, že bychom všechna bezpečnostní opatření, nejen v souvislosti s extremisty, měli připravovat s dostatečným předstihem. Pokud nemáme přesně zjištěno místo konání srazu, je nutné požádat o spolupráci místní samosprávu. Cílem je, kromě zjištění místa konání akce, také informování o všech oznámených akcích. Musíme provést i důsledné šetření vlastními prostředky – vytipovat možná zařízení a v nich provést šetření. O spolupráci můžeme také požádat zpravodajské služby. Počká-li se zjistit místo srazu, provedeme jeho obhlídku. Spojíme se s jeho majitelem. Je důležité zjistit počet účastníků, předpokládanou dobu trvání srazu, způsob dopravy účastníků a zjištění či ověření možných rizik. Vyžádáme si součinnost místní samosprávy, kterou informujeme o konání srazu a o způsobu připravované policejní akce. Pokusíme se kontaktovat pořadatele. Předpokládáme-li účast cizích státních příslušníků, zajistíme v předstihu tlumočnicka a je-li předpoklad veřejného nošení např. nacistických symbolů, je vhodné zajistit i účast příslušného soudního znalce.

Po nashromáždění a vyhodnocení předpokládaných bezpečnostních rizik zpracujeme bezpečnostní plán. S formou policejní akce a konáním srazu se doporučuje seznámit příslušného státního zástupce, soudce. V předstihu též musíme zajistit potřebnou obrazovou a zvukovou techniku a pracovníka policie, který na místě zajistí komunikaci s médii.

Prováděcí období

Při instruktáži nasazených policistů je musíme seznámit s bezpečnostními riziky, okruhem hrozících trestných činů, způsobem jejich dokumentace a s kompletní orga-

nizací policejní akce. Před začátkem srazu je vhodné upozornit organizátory na případný zásah policie. Dojde-li k protiprávnímu jednání, je policie povinna z úřední povinnosti konat a provést služební zákrok. Průběh srazu je dobré zachytit na nepřetržitý zvukový a obrazový záznam, který můžeme později využít jako důkazní materiál.

Po ukončení policejního opatření

Nezbytné je objektivní a důsledné vyhodnocení celého průběhu akce, a to včetně písemného vyhodnocení provedeného veliteli jednotlivých skupin.²⁸

Vznik a směry hnutí skinheads

Kořeny hnutí skinheads, které se ve vyspělých evropských zemích objevilo počátkem 80. let 20. stol., sahají do konce 60. let 20. stol., kdy se spojili dva anglické gangy mladistvých chlapců. Jejich typickým znakem byly boty tzv. Martensky, díky nimž byli nazýváni „boot boys“. Tito první skinheadi rasismus nevyznávali. Jednalo se zejména o chlapce, kteří trávili čas vysedávání v klubech a hospodách, kde popíjeli pivo (postupem doby kultovní nápoj), rvali se a také navštěvovali fotbalová utkání. Celkově byli společensky nepřizpůsobiví. Počátkem 80. let také vznikl symbol hnutí – vyholená hlava. V této době došlo také k radikalizaci hnutí. K tomu také velmi výrazně přispělo, že hnutí infiltrovali členové ultrapravicové organizace Národní fronta, která se otevřeně hlásila k nacionálnímu socialismu.

Hlavními směry tohoto hnutí jsou podle Jana Chmelíka²⁹:

a) Bohemia Hammer Skins (B. H. S)

Jedná se o organizaci, která ale oficiálně neexistuje, přesto se odhaduje, že má zhruba 500 – 800 členů ve věku mezi 20 a 25 lety. Můžeme říci, že jde o českou větev nadnárodní organizace Hammer Skins, která vznikla v r. 1986 v USA. Hammer Skins představuje nejradikálnější směr hnutí skinheads, které je založeno na vůdcovském principu (nejde pouze o jednoho vůdce), hlásící se k nacismu, xenofobii a militarismu,

²⁸ MACEK, Pavel, ZÁMEK, David. *Policie a hromadná narušení veřejného pořádku*. Praha : Policejní akademie ČR , 2007. ISBN 978-80-7251-264-5. s. 39-43

²⁹ CHMELÍK, Jan. *Symbolika extremistických hnutí*. Praha : Armex, 2000. ISBN: 80-86244-14-8., s. 12-17

což je spojeno s vzýváním pohanských bohů, zejm. boha Odina (tzv. Odinismus). Jejich symbolem jsou zkřížená kladiva jako symbol bílé dělnické třídy, ale i jako symbol síly, s níž je třeba se postavit proti současnému systému. Bohemia Hammer Skins jsou přísně vojensky organizovaní a stejně přísný je i postup výběru nových členů, kteří musí projít zkušebním (i několikaletým) obdobím.

b) **Blood and Honour** (BaH) – *Krev a Čest*

BaH vznikl poč. 80. let 20. stol. ve Velké Británii. Otevřeně se hlásí k myšlenkám národního socialismu. Své myšlenky prezentovala v České republice prostřednictvím časopisu – zinu Rahowa. V současné době BaH téměř splývá s B. H. S, přičemž BaH se hlásí k myšlenkám německého nacismu a B. H. S. čerpá i z tradice Ku-Klux-Klanu.

c) **White Arian Resistance** (W. A. R) – *Bílý árijský odpor*

Jde o mezinárodní teroristickou extremistickou organizaci, jež je ideologicky blízká Bohemia Hammer Skins. Její materiály jsou přebírány do publikací B. H. S. Hnutí White Arian Resistance hovoří o rasové válce, a proto jsou i její členové připravováni k dokonalému ovládnutí pouličního boje.

d) **Skinheads Against Racial Prejudice** (SHARP)

Hnutí SHARP vystupuje proti fašismu a rasovému útlaku. Jeho vznik se datuje do r. 1986 (u nás 1995) – jde o „opak“ obecného zaměření skinheads, neboť jejich základním postojem je odmítání rasové nenávisti, rasové výlučnosti, odmítání fašizujících tendencí v hnutí skins jako takovém. Jejich vnější znaky jsou v podstatě shodné s ostatními směry hnutí skinheads, kterými jsou ale považováni za zrádce a odpadlíky, a proto jsou často terčem jejich útoků.

e) **Red Skins**

Společně s neonacisty jsou považováni za nejradikálnější a nejnebezpečnější. Jsou známí svými útoky na ultrapravicové skinheady a neonacisty. Vyznávají různé marxistické ideologie, někteří jsou orientováni anarchisticky.

3.2.2. Ostatní typy hromadného chování

Projevy hromadného chování při demonstracích

Demonstrace, pokud probíhá poklidně, je nejmírnějším prostředkem, jak vyjádřit nesouhlas s čímkoliv. Demonstrovat můžete sami, ale také můžete být jedním z mnoha jejích účastníků. Mohli bychom ji charakterizovat jako **shromáždění, jehož účastníci veřejně a společně vyjadřují své určité názory, cíle, požadavky či zájmy** a může mít různé podoby:

- nejčastější je **pochod**, při kterém se mnoho ideologicky více či méně sjednocených lidí vydává pěšky na určitou trasu a vyjadřují to, co je sjednocuje – své postoje, cíle, názory či požadavky
- časté jsou **mítinky** vázané na určité místo, kde se účastníci sejdou a na němž po dobu demonstrace také setrvávají
- a spadají sem i tzv. **streetparty**, což je forma mobilní demonstrace, kdy je pochod spojen s poslechem hudby, reprodukováno pomocí soundsystémů.

Tyto formy demonstrace vytvářejí ideální předpoklady pro to, aby ze skupinového chování vzniklo chování hromadné. Stačí pouze vhodný spouštěč, kterým může být vyhrocená a výrazně prožívaná změna (např. neadekvátní zásah policie). Míra a kvalita soudržnosti demonstrujících osob určují podmínky a předpoklady, intenzitu, proces a interakční projevy nejednotnosti účastníků demonstrace v panicky, agresivně či hystericky reagující dav.

Organizované skupiny, které jsou sjednoceny svými názory, postoji a požadavky jednají koordinovaně a podléhají určitému vedení. Každý z členů ve svém jednání prokazuje vysokou konformitu vůči skupině. Opakem jsou náhodně shromážděné soubory osob, které často spojuje pouze idea demonstrace. Chybí zde vědomí vzájemné závislosti a odpovědnosti.

Při demonstracích bývají zpravidla přítomni příslušníci policie. Avšak přítomnost policistů se může podílet na zvýšené úzkosti, a to zejména z těchto důvodů:

- člověk obklopený kordonem policistů mnohem snadněji propadne panice v případě, že se poklidný průběh demonstrace změní
- jednou je vnímán jako účastník demonstrace a je tedy pravděpodobné, že ponese následky situace, kterou sám nevyvolal a na níž nemá podíl

- jen tak opustit demonstraci, zvrhne-li se v agresi, je prakticky nemožné.

Pro soudržnost demonstrující skupiny je podstatné nakolik přítomní jedinci cítí příslušnost k danému sociálnímu souboru a jak dalece spojují jeho osud se svým osudem³⁰

Masové hudební produkce

Hudba je od dávných časů součástí lidské kultury. Setkáváme se s ní při různých příležitostech. Rádio, televize, různé kulturní akce s hudebním doprovodem, v obchodech se nám snaží zpříjemnit nákup hudbou, ale i na poslech hudby zaměřené festivaly napříč všemi žánry. Na následujících řádcích se budu věnovat zejm. tzv. freeparty, kam patří i známý CzechTek.

Hudba jako taková není příčinou hromadného chování, ale za určitých okolností jej může vyvolat. Hudba má jisté „stimulující“ účinky. Ostatně sami na sobě můžeme pozorovat, že určitý druh hudby nás uklidní, jiný naopak nabudí.

Jaké publikum si přijde poslechnout hudbu „na živo“? Rozlišujeme několik **druhů publika**:

a) konvenční publikum – lidé, kteří si přijdou poslechnout určitý druh hudby proto, že se jim líbí, nebo proto, že v určité společnosti je zkrátka nutností být přítomen

b) expresivní publikum – je takové, které vyhledává výrazné působení na všechny smysly (to vyvolává např. rockový koncert)

c) situačně nahodilé posluchačstvo – to, u kterého poslech hudby podkresluje účast na jiné společenské či kulturní akci.³¹

Živnou půdu pro rozvoj hromadného chování nabízí především masová vystoupení moderních hudebních skupin. Důvodů je hned několik:

- nekladnou nároky na hudební vytríbenost, vzdělání či vkus posluchačů; snaží se zaujmout emotivně a nabudit

³⁰ MIKŠÍK, Oldřich. *Hromadné psychické jevy: psychologie hromadného chování*. 1st edition. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0930-4. s. 182-184

³¹ MIKŠÍK, Oldřich. *Hromadné psychické jevy: psychologie hromadného chování*. 1st edition. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0930-4. s. 192

- působí na všechny smysly ve snaze vyvolat vzájemnou odezvu u všech účastníků
- vyznačují se rychlým sledem emotivně působících projevů jak u účinkujících, tak u publika
- každý z účastníků je anonymním jedincem v davu, ale zároveň společným účastníkem velké masy; shodné emotivní vyladění panuje mezi posluchači a aktéry na jevišti.

Kdo a proč se účastní masových hudebních produkcí?

Různé koncerty a festivaly jsou velmi přitažlivé pro mládež, která tak může projevit svou sounáležitost s vrstevníky. Hudební produkce nabízí hluboký prožitek, možnost volného sebevyjádření a umocnění prožitku rytmu ve společnosti stejně naladěných lidí. Některé party přicházejí, aby nahromaděné napětí ventilovali jinak než hudebními prostředky (např. alkoholem, nebo drogami) - chtějí vyvolat ovzduší vhodné pro svou agresivní seberealizaci. Během těchto produkcí se vytváří skupinové normy závazné pro chování všech členů; uplatňuje se princip sounáležitosti. Na účastníky je možné pohlížet jako na soubor jedinců, kteří záměrně vyhledávají silné emoční prožitky spojené s hromadnou účastí na specifické hudební produkci. Jednotná síla prožitku však není nezbytná.³²

Reakce účastníků jsou ovlivňovány z několika zdrojů:

- a) subjektivní emoční prožitek**
- b) ztotožnění se a napodobování hudební skupiny**
- c) mechanismy sociálních norem a jednáním v hledišti³³**

Zvláštnosti a doporučené postupy zvládnání hromadného chování typu technopárty

Protože se neohlášené technoparty konají v přírodě, nejsou zde dodržována téměř žádná hygienická pravidla, což může mezi účastníky vyvolat pocit „úplné svobody“.

³² MIKŠÍK, Oldřich. *Hromadné psychické jevy: psychologie hromadného chování*. 1st edition. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0930-4. s. 191 - 194

³³ MIKŠÍK, Oldřich. *Hromadné psychické jevy: psychologie hromadného chování*. 1st edition. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0930-4. s. 194

Ono to vlastně není ani dost dobře možné, aby byla dodržována (aby zde byl např. dostatečný počet mobilních toalet). Přibližný termín a místo konání je známo v krátkém časovém předstihu z internetu nebo z telefonních „infolinek“, které jsou v provozu max. 3 – 4 hodiny před začátkem akce. V den konání se vytvoří kolona vozidel, kterou poté organizátoři navedou na místo. Samotná akce probíhá bez vědomí majitelů pozemků a úřadů a trvá zpravidla několik dnů a nocí. Na místě nejsou zajištěny nejenom hygienické, ale ani bezpečnostní podmínky a lze předpokládat i distribuci omamných a psychotropních látek.

Veřejný pořádek může zajistit obec, v jejímž katastru se technoparty koná. Ta může vydat vyhlášku, v níž lze stanovit, které činnosti, jež by mohly narušit veřejný pořádek v obci, je možné konat v místě (a čase) určeném vyhláškou.

Co se týká hluku, jeho přípustné limity jsou stanoveny zvláštním právním předpisem.³⁴ Venkovním prostorem se přitom rozumí prostor do vzdálenosti dvou metrů od stavby a prostor, který je užíván k rekreaci, sportu, léčení, zájmové a jiné činnosti. Zakázat provoz nebo užívání zdroje hluku může pracovník hygienické stanice v rámci výkonu státního zdravotního dozoru, pokud je to nezbytné k ochraně zdraví. Jde o rozhodnutí ve správním řízení.

K bezpečnostním rizikům technopárty: vzhledem k tomu, že toto nebývá organizátory nijak ošetřeno, můžeme očekávat, že bude docházet k **páchání trestné činnosti**. Jde zejména o **trestné činy obecně nebezpečné** uvedené v hlavě čtvrté trestního zákona - ohrožení a poškození životního prostředí (§ 181b TZ), nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů (§ 187 – 188 TZ), šíření toxikomanie (§ 188a TZ), dále porušování autorského práva dle § 152 TZ. Můžeme se setkat i majetkovými trestnými činy. Z přestupků připadají v úvahu **přestupky na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi dle § 30 zák. č. 200/1990 Sb., o přestupcích, a přestupky na úseku ochrany životního prostředí dle § 45 téhož zákona** (zvláštním předpisem je zde míněn např. zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, z. č. 114/1992 Sb., o ochraně životního prostředí, zák. č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, atd.)

³⁴Zák. č. 285/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví,

NV č. 502/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví před nepříznivými vlivy hluku a vibrací

V kapitole o extremismu jsme si **doporučené postupy** rozdělili do tří oddílů, stejně budeme postupovat i nyní.

1. Doporučené postupy v přípravném období (po zjištění termínu a přibližného místa konání akce) – protože v místě konání hrozí zhoršená dopravní situace pod vlivem přílivu účastníků, je na místě zajistit, ve spolupráci s ředitelstvím dopravní služby Policie ČR, vhodné rozmístění hlídek dopravní policie. S ohledem na možnost účasti zahraničních návštěvníků si vyžádáme také opatření na státních hranicích ČR (zaměřené na drogy, alkohol, hudební techniku, atp.) a zajistíme průběžné informování o směru pohybu a množství možných účastníků. V souvislosti s účastníky ze zahraničí zajistíme s předstihem i tlumočnicka do anglického, německého, holandského jazyka. Průběžně se ze sítě Internet, zejména z adresy www.freetekno.cz, snažíme zjistit upřesňující informace o možných místech konání akce – tyto informace prověřujeme! Je na místě posílit výkon služby pořádkové policie. Po ověření místa konání si vyžádáme součinnost s místním obecním úřadem k projednání postupu policie a obce za účelem řešení případného protiprávního jednání. S majitelem pozemku, na kterém probíhá (má probíhat) techno party, projednáme možnosti ochrany jeho vlastnických práv. Dále se doporučuje projednat součinnost s hasičským záchranným sborem, rychlou záchrannou službou a představiteli lesní (myslivecké) stráže. Mimo to se zajistí odpovídající opatření k zamezení distribuce a užívání omamných a psychotropních látek. Technoparty jistě neujde bystrému oku médií, proto je vhodné za účelem komunikace s nimi zajistit vyškoleného pracovníka. V předstihu se také pokusíme zmapovat všechny přístupové cesty (i za pomoci vrtulníku). Pro nasazené policisty zajistíme potřebné materiální vybavení.

2. Prováděcí období – policisty, kteří jsou nasazeni, při instruktáži seznámíme s právní situací, s variantami zákroků v případě protiprávního jednání a formami součinnosti s dalšími subjekty (lesní stráž, hasiči a další). Dále je seznámíme s tím, že veškeré protiprávní jednání cizinců bude řešeno ve spolupráci s pohraniční a cizineckou policií. Žádoucí je aktivní zjišťování případného protiprávního jednání a opatření provádět v součinnosti s orgány místní samosprávy a dalšími zúčastněnými subjekty.

3. Po provedeném opatření přichází na řadu písemné vyhodnocení jeho kladů a záporů.

Sportovní diváctví

Fotbal, neboli kopaná – sport, kterým žijí muži, bez ohledu na věk a vzdělání, po celé planetě, včetně naší republiky. Srovnatelného ohlasu se dostává snad jen hokeji. Není nic neobvyklého, že táta se svým kloučkem vyráží každý týden na zápas svého oblíbeného klubu nebo jej shlédnou alespoň v televizi. A jsou – li skutečně zanícenými fandy, rve jim srdce, nemohou-li být svému týmu, který se bije o přední místo v tabulce, podporou přímo na stadionu. Bohužel se v poslední době rozmáhá velký nešvar, a to měnit fotbalové utkání, které je pro spoustu lidí určitým druhem odpočinku, v bitevní pole, jak to známe např. od skalních fanoušků Baníku nebo Sparty.

Ale proč je fotbal s tímto jevem spjat nejvíce? Mezi hlavní důvody patří zejména skutečnost, že se jedná o kolektivní sport, který neklade nároky na odborné znalosti. Většina příznivců zná pravidla hry, neboť se s ním setkávají od dětských let. Rysy herní agresivity v soupeření „kdo z koho“ útočí na divákovy emoce – polarizace na hřišti se velmi rychle promítá do polarizace v publiku na protiklady my-oni. Sled situací na hřišti je velmi dynamický, rychle se střídají zážitky euforie, obav a zklamání, které jsou zesilovány tím, jak na ně reagují hráči i okolí. Chování diváků při fotbalovém utkání je dáno kvalitativně odlišným složením diváků při jiných sportech (např. tenis) a tím, co je i tradičně přípustné, dovolené či tolerované.

Lidé si chodí na stadion nejen odpočinout, pobavit se, ale i (zejm. mladí a některé skupiny fanoušků) vyvolat konflikt a v případě neúspěchu, hledat viníka a obětního beránka, na kterém by si mohli „vybít“ nejen zklamání z prohrané hry, ale i vlastní nezdary.³⁵

³⁵ MIKŠÍK, Oldřich. *Hromadné psychické jevy: psychologie hromadného chování*. 1st edition. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0930-4. s. 186

Reakce diváků jsou ovlivňovány z několika zdrojů:

- subjektivním emočním prožitkem
- ztotožněním se a nápodobou chování sportovců, kterým fandí
- mechanismy sociálních norem a jednáním v hledišti (v kopané, hokeji zůstaly normy pro chování diváků mnohem volnější než u různých jiných sportů)
- obecným psychickým stavem či založením daného jedince, ústícím do vyhledávání příležitostí ke spontánnímu a bezrestnému uvolňování tenzí do agresivity vůči okolí
- obecně lze říci, že výtržnosti souvisí s úrovní a kvalitou sociálního prostředí, v němž divák žije, které na něj působí, vychovává ho, utváří hodnotové postoje a tabu.³⁶

Podle některých sportovních psychologů můžeme rozlišit **agresi vyvolanou emočním prožitkem** a **agresi instrumentální** (záměrnou, provokace).

Agrese se projevuje v **několika stupních**:

- **přímá agrese** (střet s druhými lidmi)
- **nepřímá** (např. vytrhávání sedaček, ničení šatny soupeřů)
- **přenesená** (vybíjí se na předmětu, který nemá s podnětem agrese nic společného, např. útok na cestující ve vlaku)
- **odložená agrese** (pokud není možná bezprostřední reakce, „schová si to“ na další utkání)

Divák spokojený se svým životem má menší sklon k agresivitě, než divák, který je deprivovaný, deprimovaný či frustrovaný. Ti mají větší sklon agresivním projevům v hledišti. Je tomu tak proto, že deprivovaný divák intenzivněji prožívá úspěchy a neúspěchy svého týmu. Pocity nespokojenosti ze společenského začlenění vytváří pro výtržnictví příznivější podmínky. Kořeny násilí je proto nutno hledat v sociální situaci diváků, kteří se takto chovají.

Divácké výtržnosti se **nejčastěji** vyskytují:

1. při vstupu (snaha získat vstupenku, dostat se zadarmo)

³⁶ MIKŠÍK, Oldřich. *Hromadné psychické jevy: psychologie hromadného chování*. 1st edition. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0930-4. s. 187-188

2. situace vedoucí k porážce družstva (rozhodnutí rozhodčího)
3. vítězství (základem je euforická nálada, radost)
4. pochody městem po skončení zápasu (na výsledku nezáleží)
5. střet dvou skupin (vyjádření nenávisti)³⁷

Hromadné chování diváků

Diváci vytváří divácký dav a nikoli pouze jedinci tvořené publikum. Projevy hromadného chování vystupují u každé z proti sobě stojících, protikladně uspokojovaných stran. Intenzivní prožívání vývoje střetnutí, nečekané zvraty i nahromaděné psychické tenze jsou uvolňovány ve formách psychické nákazy shodného emočního vyladění (stejněměrné situační chování – agrese) nebo náhlého zachování se, vyvolané extrémním psychickým stresem (vznik „katastrofických situací“).

Jak se tedy bránit „diváckému násilí“? Existuje nějaká prevence? Ano. Efektivními proti vzniku a rozvoji hromadného chování se ukázaly následující **preventivní opatření**:

- technická a organizační opatření
- odreagování psychických tenzí hudebními nahrávkami na začátku, či v pauzách utkání (pozor však, aby nevyvolali opačnou reakci!)
- vhodné stylizování hlasatele do role „vůdce“ publika (na začátku a o přestávkách) a spolutvůrce atmosféry
- účelně zvolené rozhlasové relace na stadionu s využitím autority hráčů a trenérů
- výběr a spolehlivá činnost pořadatelské služby a strážců pořádku³⁸

³⁷ MIKŠÍK, Oldřich. *Hromadné psychické jevy: psychologie hromadného chování*. 1st edition. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0930-4. s. 188-189

³⁸ MIKŠÍK, Oldřich. *Hromadné psychické jevy: psychologie hromadného chování*. 1st edition. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0930-4. s.190-191

4. Psychické aspekty situací ohrožení

Ohrožením rozumíme situaci (ať už reálnou nebo domnělou), při které může dojít k narušení, poškození nebo zničení něčeho, co považujeme pro svůj život za důležité (nezbytné), nebo s čím spojujeme smysl své existence, či tuto existenci samotnou.

Ohrožení smyslu a podstaty vlastní existence prožívá člověk jako nejmýraznější situační zátěž, deprivaci, frustraci či stres:

- průvodním jevem v prožitcích a projevech u jednotlivců je:
 - jednak úzkost obavy a strach
 - jednak vztek či nenávisť
- behaviorálním vyústěním souborů je:
 - panika, či
 - výbuch nenávisť
 - jako aktualizace únikové či obranné aktivity hromadné povahy.³⁹

Neočekávané pohromy

Neočekávané pohromy a katastrofy, při kterých dochází k ničení a bezprostřednímu ohrožení životů obyvatel vyvolá nejprve úlek, který je znásoben tím, jak reagují ostatní účastníci události. Často dochází k hysterii, kdy se každý spontánně a sebezáchovně snaží uniknout. V prvních chvílích po katastrofě jako by lidé byli přemoženi katastrofou a jednají otažitým způsobem. Potom přichází pocit ztráty a velký strach o blízké. U některých jedinců se projevuje tzv. "katastrofický syndrom" - neklid, somatické potíže, bezcílné chování, apod. K přizpůsobení se následkům katastrofy pomáhá přítomnost blízkých a členů rodiny.

Očekávané pohromy

Jsou spojeny s předvídaním obyvatel toho, co může přijít a na co je tedy nutné se připravit. Přitom však není jasné kdy má pohroma dorazit a zda vůbec přijde. Jejím

³⁹MIKŠÍK, Oldřich. *Hromadné psychické jevy: psychologie hromadného chování*. 1st edition. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0930-4. s. 137

vzniku nemůžeme zabránit a čelit jí lze pouze včasnou evakuací z ohroženého prostoru.

Tyto situace rozdělujeme:

1. očekávané ohrožení, které má reálné opodstatnění
2. pomyslně možné ohrožení, existující jen v podobě neurčitých obav, úzkostných očekávání a tenzích sociálních souborů za určitých kontextů anticipovaného zvratu situace spojené s pocity a projevy obecné nejistoty z budoucnosti a osobních perspektiv⁴⁰

Obavy z něčeho, co by mohlo přijít, jsou zdrojem:

- šíření různorodých zpráv a zvěstí
- panikaření (např. nákupní horečky)
- citlivé reagování na podněty vnímané jako symptomy aktualizace očekávaného ohrožení.
- jejich rozvoj souvisí se stupněm důvěry v oficiální zdroje informací a řízení.⁴¹

Působení mimořádné události na psychiku jedince

Každý z nás má určitý temperament. Podle poměru tělesných tekutin (žluči, černé žluči, hlenu a krve) rozlišujeme čtyři typy temperamentu – choleric, melancholik, flegmatik a sangvinik. **Typ temperamentu**, který nám byl dán, **určuje naši reakci** na podněty z okolí. Je jím tedy ovlivněno i naše chování v rámci mimořádných událostí.

V **cholericově** těle převládá žluč, je labilním extrovertem. Snadno se rozčílí, má sklon být agresivní. Svou agresi pak může ventilovat různým způsobem – slovním či fyzickým napadáním jiného člověka nebo ničením věcí. Jelikož je panovačný a egocentrický, bude v davu nejspíše vystupovat jako „vůdce“, neústupně prosazující své myšlenky. Choleric je rád středem pozornosti. Reaguje impulzivně a nerozvážně. Dotkne-li se ho nějaká mimořádná událost, jeho reakce bude zřejmě rychlá a silná. Bude velmi netrpělivý s odstraňováním jejích následků. Obecně soužití s cholericem

⁴⁰MIKŠÍK, Oldřich. *Hromadné psychické jevy: psychologie hromadného chování*. 1st edition. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0930-4. s. 146 - 147

⁴¹MIKŠÍK, Oldřich. *Hromadné psychické jevy: psychologie hromadného chování*. 1st edition. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0930-4. s. 148

je nesnadné, ale pokud funguje vše podle jeho představ, je spokojen.

Oproti tomu **sangvinik** je extrovertem stabilním. Jestliže cholerik je „vůdce“ davu, pak sangvinik mu bude věrným posluchačem, dokud jeho pozornost neupoutá silnější podnět. Sangvinik nemyslí příliš na budoucnost, spíše žije daným okamžikem. Stejně jako cholerik je rád středem pozornosti a za tímto účelem vyhledává společnost. Je životní optimista, proto postihne-li jej nějaká katastrofa, neprožívá ji příliš hluboce ani nijak dlouho.

Černá žluč určuje temperament **melancholika**, labilního introverta, který na rozdíl od sangvinika bere život velmi vážně. Je velký pesimista, který vždy najde důvod ke znepokojení. Nesnáší vypjaté situace, proto jej v davu lidí nehledejte v centru dění. Určitě bude vše pozorovat nějakého místa na okraji. Všechno nepříjemné si bere osobně a vnitřně vše velmi prožívá. Společnost spíše nevyhledává, mívá jen několik dobrých přátel. Nerad a těžko se přizpůsobuje novým věcem. Stane-li se obětí katastrofy, hodně ho to zasáhne a bude se z té události velmi dlouho vzpamatovávat.

Posledním typem temperamentu je **flegmatik**. Stejně jako melancholik je introvert. Najdete jej spíše ve společnosti několika málo jeho vybraných přátel, než ve velkém davu lidí. A pokud by byl ve větším davu lidí, bude také zastávat roli pasivního pozorovatele, než že by aktivně účastnil. Flegmatik reaguje pouze na velmi silné podněty. Při mimořádné události proto může působit lhostejně až chladně, i když vnitřně bude událost velmi prožívat.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že reakce jedince na událost je vždy specifická. Proto každý člověk v tíživé životní situaci, nejen při mimořádných událostech, vyžaduje individuální přístup.

5. Zvládání davu

5.1. Předcházení agresivnímu jednání osob

Jako nejpropracovanější u nás zpracované metody předcházení agresivnímu jednání osob by se dala použít metodika anti-konfliktních týmů (dále jen „AKT“) Policie ČR.

Příslušníci AKT se orientují na cílové skupiny účastníků akce nebo shromáždění, na místní obyvatelstvo, diváky a na zástupce sdělovacích prostředků. Intenzivně vysvětlují v rámci rozhovorů smysl a účel policejních opatření a v případě potřeby diskutují s občany i o blízkých oblastech problémů. Dále upozorňují účastník akce nebo shromáždění na zákonné povinnosti policie v případě páchání protiprávního jednání, jak uvádí Macek a Zámek⁴²

Cíle působení antikonfliktního týmu:

- setkání extremistických hnutí;
- plánovaná i neplánovaná shromáždění občanů;
- rizikové hudební produkce;
- sportovní akce, kde hrozí střety fanoušků;
- živelné pohromy – činnost na uzávěrách, při evakuacích, na sběrných střediscích apod.;
- zesílená potřeba komunikace mezi občany a nasazenými policisty nebo mezi různými názorovými skupinami občanů;
- informovat účastníky o klidovém postoji policie a její zákonné povinnosti reagovat v případě páchání protiprávního jednání;
- působit tam, kde lze očekávat emocionální vybuzení a odpor skupin osob, kdy případný zákrok policie by mohl vést k nepochopení činnosti policie u veřejnosti;
- upozornění účastníků akce nebo shromáždění na právní stav akce či shromáždění a na případná jednání, jenž mohou přerůst v protiprávní činnost.

Filozofie Antikonfliktního týmu – AKT spočívá především v uplatňování prevence před represí. Je to jakási „podaná ruka policie“ směrem k veřejnosti. „Kdo tuto preventivní ruku ze strany policie odmítá a jeho jediným cílem je využívat patřičně medializovaný střet s policií k sebezviditelnění, tak ten musí počítat s důraznější a nekompromisní komunikací těžkooděnců z pořádkových jednotek. Pro některá individua se

⁴² MACEK, Pavel, ZÁMEK, David. *Policie a hromadná narušení veřejného pořádku*. Praha : Policejní akademie ČR , 2007. ISBN 978-80-7251-264-5. s. 23-27

totiž policie stává pouze jakýmsi prostředkem adrenalinové zábavy a sport je pro ně zneužitým nástrojem k demonstraci násilí.“

Fanoušků se můžeme ptát, jestli jim stojí za to přijet domů s rozbitou hlavou, nebo zda hodlají v případě protiprávního jednání strávit noc v pohostinné policejní cele. „Policisté v plné zbroji nejsou pro ně partnerem pro komunikaci! Cílem AKT je v těchto případech vyplnit komunikační mezeru mezi davem a Policií ČR.“ „Cílem diskuse by nemělo být vítězství, ale pokrok.“

Kdo je klientem antikonfliktních týmů?

Lidé si mohou často myslet, že nasazení antikonfliktních policistů je možné pouze na riziková sportovní, zejména fotbalová utkání. Opak je pravdou. V Německu, kde se tento projekt narodil (pozn. autora: Policie ČR je druhá v Evropě, která zřídila u policie podobnou složku), se k nasazování AKT na riziková fotbalová utkání doposud vůbec neodhodlali. Česká policie je tak pravděpodobně první v Evropě, která začala s nasazováním těchto týmů na fotbalová utkání. V ČR je tým nasazován zejména při akcích s větším počtem zúčastněných osob, jako např. rizikové hudební produkce (různé technoparty), srazy extremistických hnutí (koncerty a pochody levice či pravice), různé demonstrace, stávky, ale i živelné pohromy, blokády Greenpeace ap. Antikonfliktní týmy jsou vždy nasazeny před pořádkovou jednotkou. Jinak by jejich působení postrádalo smysl. Vybraní policisté nejsou žádní fundovaní psychologové. Ideální je, když mají variabilní myšlení, umějí přesvědčovat druhé, jsou verbálně obratní, a jak se často omílá „měli by být empatičtí“. Policista v AKT se musí umět vyrovnat s dvojnásobnými situacemi. Mezi jeho předpoklady by měla patřit schopnost komunikovat s lidmi různého společenského postavení a vzdělání. Důraz se klade na přirozenou inteligenci. Podmínkou je absolvování intenzivního, týdenního kurzu na SPŠ v Brně. Tam se mj. cvičí formou modelových situací, seznámí ho se základy psychologie komunikace, s poznatky z extremismu, mediální komunikací ap.

5.2. Prostředky zvládnání davu

V podstatě bychom je mohli rozdělit na dvě skupiny, a to na prostředky určené pro zvládnutí davu narušujícího veřejný pořádek (jak ho známe např. z různých demonstrací, či shromáždění) a zvládnutí obyvatel, kteří se ocitli v situaci ohrožení (např. v důsledku přírodní katastrofy).

V prvním případě jde o takové prostředky, jejichž úkolem je obnovení veřejného pořádku. Sem můžeme zahrnout veškeré prostředky, které jsou používány policií. Pokud se jedná o akci, kde mi mohlo dojít k narušení veřejného pořádku, je můžeme nejprve nasadit antikonfliktní tým. Jestliže se celá situace zvrtné a s „vůdci“ už není možné „rozumně“ komunikovat, natož vyjednávat, je třeba použít dalších zákonných prostředků k obnovení veřejného pořádku. Ať už podle zákona o policii či podle jiných právních předpisů. Také jde o to, že nejagresivnější jedinci jsou v čele, proto je třeba dav těchto jedinců zbavit. Není tedy příliš vhodné, aby byli policisté po stranách davu, protože dav je nejnebezpečnější v čele směrem dozadu jeho nebezpečnost klesá. Stačil by určitý počet policistů před průvod, kteří by postupně z čela davu vytáhli největší agresory, které by další policisté odvezli z místa. Tito agresori by pak byli potrestáni v souladu se zákonem. Uvedený postup je blíže popsán v další kapitole.

Co se týká davu, v němž propukne v určité situaci panika či hysterie, domnívám se, že nejúčinnějším způsobem obnovení klidu je poskytnout lidem co nejvíce informací o vzniklé situaci a to z co nejdůvěryhodnějšího zdroje, příp. uvést možná řešení situace.

V druhém případě, tedy v případě živelných pohrom se musíme snažit lidem postiženým pohromou pomoci tak, abychom zabránili např. rabování nebo panice. Opět jde o poskytnutí maximálního množství informací, které by se měli týkat toho, kde jim bude poskytnuto ubytování, strava a pití nebo ošacení, kde najdou lékařskou pomoc, kdo jim pomůže s odklizením následků pohromy (příp. v jakém časovém horizontu). Nezbytné je i zajištění finančních prostředků na odstraňování následků. Dále by měla být zajištěna psychologická pomoc. Důležité je také ptát se samotných lidí, co oni konkrétně potřebují nejvíce a podle toho potom pomoc rozdělovat.

5.3. Pokus o metodiku aplikace prostředků zvládnání davu v konkrétních příkladech

Popisy událostí a rozbor – doporučení postupů v konkrétních případech:

1. Shromáždění

Dne 8. dubna 2009 se konala na Náměstí Přemysla Otakara II. v Českých Budějovicích akce soukromého rádia Kiss „Vysypeme přímo mezi vás 100.000 korun“. Účastníci akce se kvůli poukázkám, za něž rovnou na místě získali peníze, málem ušlapali. Na místě zasahovalo sedm vozů záchranné služby, zdravotníci museli ošetřit údajně 26 osob. Policie ČR prověřuje podezření z ublížení na zdraví z nedbalosti neznámého pachatele. V případě prokázání viny mu hrozí dva roky vězení, nebo zákaz činnosti. Jak se nyní cítí pořadatel akce? Ředitel rádia Milan Mráz odmítá odpovědnost za celou událost a odmítá se vyjadřovat k případnému odškodnění zraněných.

Zajímavé na věci je to, že byla inzerována dlouho dopředu, také na mnoha billboardech po celém kraji, a to pod heslem "Chceme sto tisíc nových posluchačů, vysypeme na vás sto tisíc". Přitom ani ten, kdo akci úředně povolil, se nezamyslel nad možným průběhem celé akce. Každému totiž muselo být jasné, že jakmile moderátoři začnou z plošiny házet mezi lidi poukázky, hrozba zranění mnoha účastníků akce je více než reálná. Přesto se alespoň základní bezpečnostní opatření nekonala. Lidé se pod plošinou mačkali „bez ladu a skladu“ a na boj o peněžní poukázky doplatili především děti a mladší ročníky, kterých bylo přirozeně na akci nejvíce. Přinejmenším nehoráznou nezodpovědností můžeme nazvat to, že, dle slov ředitele českobudějovické záchranné služby, Slabého, nebyla záchranná služba o této akci vůbec informována. Rovněž pořadatel neinformoval ani Policii České republiky. Kladu si otázku, jak mohla být takto „nezabezpečená“ akce vůbec povolena. Rozumné řešení, které by jistě nebylo tak krvavé, je nasnadě.

Myslím, že pokud by se lidé rozdělili do několika skupin, bylo by snazší pohyb skupin kontrolovat tak, aby se minimalizoval počet případných hraněných. Rozhazování poukázek by se mělo také řídit nějakými pravidly, např. házet poukázky z nižší výšky, hodit je vždy do jedné skupiny a tyto „cílové“ skupiny postupně pravidelně

střídat. Dále by na místě měl být dostatečný počet zdravotníků a pro zachování veřejného pořádku také policie.

Pokud by nebyla na místě zajištěna záchranná služba, policie, a nebyla by jasně vymezena pravidla, ale jednalo by se pouze o nekontrolované vhození peněžních poukázek do davu, neměla by být akce vůbec povolena.

2. Demontrace

V roce 2002 se v Praze konal kongres Světové banky. Policie zastavila dav před Kongresovým centrem, v místě, kde se na pravé straně rozkládal park a doleva se táhla ulice, kam mohli lidé unikat. Tato taktika se ukázala úspěšná, a to i přesto, že agrese některých jedinců na špici byla mnohonásobně tvrdší než při Global street party v květnu 1998. Kdykoli situace přesáhla únosnou mez, bylo použito slzného plynu a vše se zklidnilo. Vychází-li policie ze znalosti chování davu a použije-li vhodnou taktiku, má velkou naději na úspěch. Střety během demonstrací jsou řízeny zákony davového jednání. Pokud se pohybuje velká masa lidí relativně úzkými ulicemi města a narazí na zátarasy či policejní kordon, zpravidla ti vzadu pozorují jen to, že lidé před nimi se zastavili, ale už nevědí proč. Informace se předávají ústní formou a podléhají pravidlům tiché pošty: citelnému zkreslení, zjednodušení či zveličení. Pokud můžeme pozorovat videonahrávky demonstrujícího davu, uvidíme na nich, jak se ze zadních míst derou dopředu určití lidé. Jsou to právě ti nejagresivnější jedinci, kteří nemají strach z násilného střetu nebo jej přímo vyhledávají. Stojící dav se tedy po čase zformuje tak, že na špici, v těsném kontaktu s policií, se tlačí ti nejagresivnější a vzadu přešlapují mírumilovnější demonstranti. Ti se dopředu nehrnou, ba spíše ustupují stranou a stávají se z nich pozorovatelé. Pokud známe tuto zákonitost, víme, že takový dav není nebezpečný z boku. Stejně tak je zřejmé, že zadní tři čtvrtiny davu vytvářejí naprosto neškodnou skupinu.

Vhodná taktika kontaktu s demonstranty používaná ve vyspělých zemích:

- volně rozmístění demonstrující
- první řada policistů se štítů
- druhá řada policistů
- auta na odvoz zadržených

Policisté se štítů působí jako neprostupný val. Nejagresivnější demonstrant je protažen mezi štítů, kde jej zadrží druhá řada policistů. Stěna ze štítů se uzavře, takže demonstrující nevidí, co se stalo s jejich kolegou. Fantazie je zjištěna, což působí na demonstranty mnohem silněji než jakákoliv viděná scéna. Zadržený je naložen do auta a odvezen na oddělení, kde jej vyšetřuje skupina policistů, která se zásahu osobně neúčastnila.

3. Sportovní utkání

V současnosti je aktuální a stále řešené fotbalové fanouškovství, které je v České republice vysoce rizikové. Fotbal je fenomén, který ovlivňuje životy obyvatel celého světa. Na jednotlivá fotbalová utkání se však mnozí diváci nepřicházejí pouze bavit hrou svého oblíbeného týmu, ale někteří také chtějí zažít nějaké „dobrodružství“ spočívající v napadání fanoušků druhého týmu, či ničení a rozkrádání zařízení stadionu. Pro takové jednání se vžil pojem *divácké násilí*. Pojem diváckého násilí není přesně definován, ale většinou se pod něj zahrnuje násilné nebo nebezpečné chování diváků v souvislosti se sportovními zápasy.

Divácké násilí představuje nejen narušení veřejného pořádku, ale také riziko pro bezpečnost ostatních diváků při nezvladatelných davových situacích. Agresivní prvky v chování se obvykle objevují jako následek nezvládané emocionality a dynamiky aspirací, nebo jako následek interpersonálních konfliktů a frustračních stavů. Z psychologického hlediska existuje řada teorií příčin agrese. Pokud jde o divácké násilí, lze uvažovat o dvou zdrojích vedoucích k výbuchu agresivity. Jedním ze zdrojů je „agresivní vyladění“ jedince, druhým „úzkostné vyladění“, které mají vliv na vytvoření specifické citlivosti pro situační podněty.

Z našeho hlediska jsou nejdůležitější agresivní reakce, které se vyskytují často u diváků v hledištích stadionů. Sportovní fanoušek může být frustrován neúspěchem svého družstva či dílčími herními nezdary hráče, s nímž se ztotožňuje. Především vztek vede vždy ke zvýšení agresivity.

Ke sportovním násilnostem mohou vést alkohol, přílišná identifikace s klubem, přehnaná fixace na vítězství, v případě mezistátních zápasů i přílišná nacionalizace. Jsou ovšem i další skrytější motivy, někteří fanoušci berou řádění na fotbale jako kompenzaci. Dostal se do jisté skupiny a mohl dělat to, čeho by se nikdy neodvážil. Často jde o lidi z neurovnaných rodinných poměrů, z nefunkčních rodin. Nemusí to být ale pravidlem. Například v Británii zjistili, že šéfy takových skupin jsou i dobře situovaní bankovní úředníci, kteří to berou jako nedělní zábavu.

Shrnutí

Davem rozumíme shromáždění lidí, které za určitých okolností nabývá nových vlastností, které se značně liší od vlastností jedinců tvořících dav. Tyto vlastnosti jsou pouze dočasné. Převládají zde city a emoce. Od davu v psychologickém slova smyslu musíme odlišit dav v běžném slova smyslu, kterým rozumíme shromáždění osob bez ohledu na jejich vzdělání, povolání nebo pohlaví a bez ohledu na náhodu, která je svedla dohromady. Psychologií davu se blíže zabýval Gustave Le Bon, který ji velmi podrobně popsal ve své knize.

Hromadné chování vzniká spontánně, mívá krátké časové trvání a nečekané důsledky. Jedinec se chová podle své přirozenosti. Jevy hromadného chování jsou rozděleny do tří skupin, a to na jevy spontánní hromadné nákazy (šeptanda, panikaření a primitivní sociální chování), jevy hromadných erupcí impulzivního chování (panika, výbuch agrese a masová hysterie) a vztah mezi psychickou nákazou a výbuchem agresivity.

Mimořádnou událostí rozumíme destrukční děje, které svým působením narušují všeobecně uznávaný normální stav hodnoceného prostředí nebo jeho části. Krizová situace je takovou mimořádnou událostí, která je natolik kritická, že může být vyhlášen tzv. krizový stav umožňující orgánům krizového řízení zavést krizové postupy a opatření v přímé závislosti na charakteru a rozsahu krize. Krize se vyvíjí v časově ohraničených fázích, které tvoří cyklus krize – jde o fázi elevace, eskalace, kulminace a fázi konsolidace.

Při mimořádných událostech souvisejících s živelnými pohromami je třeba jednat rychle, abychom předešli vzniku negativních jevů. Je třeba poskytnout lidem postiženým živelnou pohromou maximální množství informací od důvěryhodných (oficiálních) zdrojů, které by se měli týkat toho, kde jim bude poskytnuto ubytování, strava a pití nebo ošacení, kde najdou lékařskou pomoc, kdo jim pomůže s odklizením následků pohromy (příp. v jakém časovém horizontu). Zapomenout bychom neměli ani na zajištění psychologická pomoc. Důležité je efektivní rozdělení pomoci.

Mimořádnou událostí rozumíme i takové události, při kterých dochází k narušení veřejného pořádku. Jedná se hlavně o srazy různých extremistických skupin. Pokud se policie dozví o konání nějakého takového srazu, je nutná pečlivá příprava případného

zásahu, neboť tyto akce jsou neveřejné dalo by se říci, že i „tajné“, a to i proto, že na nich dochází k páchání různých závažných trestných činů. Do této skupiny mimořádných událostí řadíme dále demonstrace. Tou rozumíme shromáždění, jehož účastníci veřejně a společně vyjadřují určité názory, cíle, požadavky či zájmy. Demonstrace může mít podobu pochodu, mítinku či tzv. streetparty. Tyto formy demonstrace vytváří ideální předpoklady pro vznik hromadného chování. Přítomnost policistů na demonstracích se může podílet na zvýšené úzkosti. Dále se řadíme tzv. „technoparty, i přes to, že hudba jako taková není příčinou hromadného chování, ale za určitých okolností jej může vyvolat. Takové účinky může mít v případě masových vystoupení, kdy se vystupující snaží zaujmout emotivně a nabudit, vyvolat vzájemnou odezvu u všech účastníků – každý z účastníků je anonymním jedincem v davu, ale zároveň společným účastníkem velké masy; shodné emotivní vyladění panuje mezi posluchači a aktéry na jevišti. Reakce účastníků je tedy ovlivňována subjektivním emočním prožitkem, mírou ztotožnění se s hudební skupinou a mechanismem sociální normy a jednání v hledišti. Co se týká nelegálních technoparty, jejich konání bývá, stejně jako srazy extremistů, tajné do poslední chvíle. Zde lze zajistit veřejný pořádek vyhláškou obce, v jejímž katastru se party koná. Dále se doporučuje projednat součinnost s hasičským sborem a rychlou záchrannou službou. V místě konání můžeme předpokládat i distribuci omamných a psychotropních látek. Toto všechno je třeba zhodnotit před případným zásahem policie. Jako posledním jevu se věnuji sportovnímu diváctví, které se velmi často mění ve výtržnosti na stadionech i mimo ně. Lidé si chodí na nejen si odpočnout, ale i vyvolat konflikt a v případě neúspěchu hledat viníka a obětního beránka, na kterém by si mohli „vybít“ nejen zklamání z prohrané hry, ale i vlastní nezdary. Proti tomu se osvědčila následující preventivní opatření: technická a organizační opatření, odreagování hudebními nahrávkami, stylizování hlasatele do role „vůdce“ publika a spoluvůdce atmosféry, spolehlivá činnost pořadatelské služby.

Ve všech výše uvedených situacích se doporučuje i nasazení tzv. antikonfliktního týmu, který je pro takové situace vycvičen a jeho působení tak může pomoci předejít případnému střetu s policií.

Závěr

Závěrečnou prací jsem se pokusila vytvořit manuál pro příslušníky integrovaného záchranného systému, kterým jsem chtěla přiblížit psychologii davu (psychologii hromadného chování). Zabývala jsem se tím, jak mimořádné události a krizové situace působí na člověka v davu, jak můžeme s davem pracovat při mimořádných událostech a jak jej můžeme ovlivnit k jeho i svému prospěchu.

Cílem této bakalářské práce bylo teoretické přiblížení fenoménu psychologie davu z pohledu krizových situací, doporučení jak lze s v krizových situacích s davem pracovat a jak jej můžeme ovlivnit k úspěšnému zvládnutí krizové situace.

Pokud mám zhodnotit pracovní hypotézu, která byla stanovena takto: S davem je možné pracovat v krizové situaci tak, abychom předešli společensky nepříznivým (nežádoucím) dopadům jeho jednání, musím říci, že tato se mi potvrdila pouze částečně. Domnívám se, že s davem vzniklým v souvislosti s narušením veřejného pořádku lze pracovat pouze do té doby, dokud jsou jeho vůdci ochotni komunikovat a o problému a možných řešeních diskutovat. Zároveň by měli být upozorněni, na následky svého případného protiprávního jednání. Pokud tento postup selže a dav začne být agresivní, musí počítat s tím, že ze strany policie dojde k takovým opatřením, aby násilí bylo potlačeno. Naopak co se týká davu vzniklého v souvislosti s živelnými pohromami, s tímto můžeme pracovat tak, abychom předešli společensky nežádoucím dopadům jeho jednání. Pokud dojde k zajištění základních potřeb postižených lidí a k jejich maximální informovanosti, předejdeme společensky nežádoucímu jednání.

Vzhledem k tomu, že jde o zajímavou problematiku, ráda bych v závěru uvedla „studii“ davu, která mne zaujala. Je společným dílem amerických sociologů Davida Schweingrubera a Ronalda Wohlsteina, kteří uveřejnili sedm mýtů o davu, které se vyskytují v základních sociologických učebnicích. Je zřejmé, že jejich tvrzení vyvrací tvrzení Gustava Le Bona o vlastnostech davu.

Tyto mýty seřadili podle toho, jak často se v učebnicích vyskytovaly. Tvrdí, že dav není spontánní, resp. že dav není ohniskem násilí, chaosu. Dav je podle nich nekonfliktní, projevuje se v něm jen stereotypní davové chování (např. tleskání). Dalším mýtem je podle nich, že dav je sugestivní, ovlivnitelný. Na podporu tohoto tvrzení ale sociologové nenašli žádný výzkum. Poukázali pouze na to, proč se tedy dav nerozejde,

je-li o to autoritou požádán. Také popírají, že by se choval iracionálně. Odkazují přitom na skutečnost, že velké množství výzkumů zabývajících se chováním člověka v krizových situacích prokazuje opak. Hovoří také o tom, že dav není anonymní, neboť lidé jsou většinou v doprovodu alespoň jednoho známého, což je také podloženo výzkumem. Další méně rozšířenou pověrou je zvýšená emocionalita davu. Mluví o skutečnosti, že lidé v davu, stejně jako lidé mimo dav, se rozhodují na základě emocí. Vědci dále popírají jednomyslnost davu, která je podle nich velmi zřídka. Popírají i to, že dav je destruktivní. Toto násilí je uskutečněno pouze malou menšinou a nikoli davem jako celkem.⁴³

⁴³Sedm mýtů o davové psychologii dostupné z <http://ideje.cz/cz/clanky/dav-7-mytu-o-davove-psychologii>

Použitá literatura

BROKL, Jan. *Rozum do kapsy*, 6. přeprac. vyd. Praha: Albatros, 1995. 656 s.

HLADÍK, Jaroslav. *Společenské vědy v kostce pro střední školy*, 2. vydání, Praha: Fragment, 2002,

CHMELÍK, Jan. *Symbolika extremistických hnutí*. Praha: Armex, 2000. ISBN 80-86244-14-8
ISBN 80-7200-044-6

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*, Praha: Portál, 2005, ISBN 80-7367-269-3

LE BON, Gustave; *Psychologie davu*, 1997, Nakladatelství KRA,

MACEK, Pavel, ZÁMEK, David. *Policie a hromadná narušení veřejného pořádku*. Praha: Policejní akademie ČR, 2007. ISBN 978-80-7251-264-5.

MIKŠÍK, Oldřich. *Hromadné psychické jevy: psychologie hromadného chování*. 1st edition. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0930-4.

PETRÁČKOVÁ, Věra; KRAUS, Jiří; aj. *Akademický slovník cizích slov*, Praha: Academia, 2001, ISBN 8-200-0982-5

ŘÍHA, Milan. *Živelní pohromy*. Praha: Armex, 2006. ISBN 80-86795-32-2

Další zdroje:

- síť intranet Policie České republiky (neveřejný zdroj):

[Návody ke zvládnání zátěžových situací - http://ppportal.pcr.cz/vltavska/vltav_pr.htm](http://ppportal.pcr.cz/vltavska/vltav_pr.htm)

[Psychologie a etika policejní práce -](#)

http://www.sps.km.jm./Informace_pro_vyuku/studijni%materialy%20ZOP%20SPP%200typ%20A/Psychologie%20a%20etika%20policejni%20prace.pdf

- síť internet

Psychologie davu

http://www.sociologie.unas.cz/2002_2003/LeBon_Psychologiedavu.doc

Sedm mýtů o davové psychologii

<http://ideje.cz/cz/clanky/dav-7-mytu-o-davove-psychologii>

HENDRYCH, Tomáš, por. Ing., *Termín krizová situace a jeho vymezení v krizovém řízení*, Časopis "112" č. 6/2008, str. 26-27, ISSN: 1213-7057

<http://www.trivis.info/view.php?cisloclanku=2008082201>

SPÁČIL, Lubomír, *Pojetí krizových jevů*, 1998, Dostupné z:
http://www.army.cz/avis/vojenske_rozhledy/1998_3/spacil.htm